

RUDOLF STEINER

**A SZELLEMLILÁG
KÜSZÖBÉN**

Rudolf Steiner

A SZELLEMVILÁG KÜSZÖBÉN

Könyvkiadó

Bevezetés

Ez az írás elmélkedésszerű formában ismerteti a világ és az emberiség életének ama részeit, amelyek akkor szemlélhetők, ha a szellemi megismerés átlép az érzéki világot a szellemvilágtól elválasztó határokon. Sem rendszeres leírásra, sem bármely vonatkozású teljességre nem törekszünk; csupán megkíséreljük szabad formában megrajzolni a szellemlét élményének néhány képét. Ilyen értelemben egészíti és bővíti ki ez az írásom egyéb írásaimat éppúgy, mint a múlt évben megjelent az *Önmagunk megismerésére vezető út* című munkám. Azért ez alkalommal is arra törekedtem, hogy értekezésem önállóan, a többi ismerete nélkül is érthető legyen.

Aki csakugyan meg akarja ismerni a szellemtudomány területét, szükségét fogja érezni annak, hogy az élet szellemi birodalmát egyre újabb és újabb irányból szemlélhesse. Természetes, hogy minden egyes ilyen leírás valamennyire egyolda-

lúnak bizonyul. A szellemi terület ismertetése esetében ráadásul ez sokkal gyakoribb, mint az érzéki világéban. Ezért aligha foglalkozik komolyan a szellemi megismerés kérdésével az, aki e terület egyszeri leírásával is beéri. Efféle írásokkal, mint ez is, jó szolgálatot szeretnék tenni minden egyes olyan olvasómnak, aki a szellemvilág fürkészését és megismerését komolyan veszi. Ezért kísérlem meg, hogy azokat a szellemi valóságokat, amelyeket írásaimban bizonyos szempontok szerint már ismertettem, más szempontokból is újra és újra ismertessem. Az ilyen ismertetések kölcsönösen kiegészítik egymást, akár csak azok a fényképek, amelyek más és más beállításban készültek egy-egy személyről vagy folyamatról.

Minden egyes leíráskor, amely bizonyos szemszögből készül, alkalmunk nyílik olyan ismeretek közlésére, amelyek más szemszögből nem szerezhetők meg. Annak, aki maga is törekszik szellemszemléletre, ebben az írásban újabb információk kínálóznak elmélkedése anyagául. Az olvasó észre fogja ezt venni, ha keresi ezeket, hogy a lelki életben megfelelő módon alkalmazhassa majd.

München, 1913 augusztusa
Rudolf Steiner

**A bizalom, amellyel a
gondolkodást szerethetjük;
a gondolkodó lélek milyensége,
az elmélkedés**

Az emberi gondolkodás az éber, nappali tudat számára olyan, mintha sziget volna a különböző hatások, érzések, érzelmek, a lelki élet hullámzó árában. Egy-egy hatással, vagy érzéssel az ember bizonyos fokig már abban a pillanatban végez, amikor fölfogja, azaz amikor olyan gondolattal eszmél rá, amely a hatást, az érzést megvilágítja. Még a szenvedélyek és indulatok viharzásából is a nyugalom révébe juthat az ember, ha lelkének hájója a gondolkodás szigetéig elvergődik.

A léleknek ösztönszerű bizalma van a gondolkodás iránt. Érzi, hogy az életben minden biztonságát elveszítené, ha nem lenne ilyen bizalma.

Lelki életünk egészsége megszűnik, mihelyt a gondolkodás jelentőségében kételkedni kezdünk. Ha gondolataiban az ember valami felől nem bír megvilágosodni mindjárt, azzal kell vigasztalódnia, hogy a kívánt megvilágosodást elérhetné, csak föl kellene küzdenie magát az elegendő erejű és élességű gondolkodás fokáig. Abba még csak-csak betörődhet az ember, hogy ő maga nem bír a gondolkodás révén tisztázni valamit, de az a gondolat elviselhetetlen volna, hogy a gondolkodás még akkor sem elégíthetne ki, ha birodalmába annyira sikerülne behatolnunk, amennyire az adott célunk megköveteli.

A léleknek a gondolkodással szembeni bizalmati meg alapját az emberiség azon törekvéseinek, amelyek a megismerésért küzdenek. Bizonyos lelkiállapotok elfojthatják ugyan, de a lélek homályos érzéseiben mindig nyomára akadhatunk. Azok a gondolkodók, akik magának a gondolkodásnak az érvényességében és az erejében kételkednek, lelkük alaphangulatát ítélik meg tévesen. Hiszen többnyire épp gondolkodásuk élessége az, ami kételkedéssel és rejtélyekkel gyötri lelküket. Ha valóban nem bíznának a gondolkodásban, aligha vesződnének ezekkel a kétségekkel és rejtélyekkel, amelyek végtére is csak a gondolkodás eredményei.

„Az emberiség történelme az a hosszú út, amelyen mindenki megpróbálta elérni a boldogságot, de nem tudta, hogy hol van.”

Aki kifejleszti magában ezt az érzést a gondolkodással szemben, nem csak olyasmit talál majd benne, ami az emberi lélek erejét növelheti, hanem olyasmit is, ami tőle és a lelkétől független világmegnyilatkozást hordoz magában. Világ megnyilatkozást, amelyhez nagy lelki munkával kell föl-küzdenie mindenkinek magát, aki olyan életet akar élni, amely neki és a tőle független világnak *egyképpen* közös élete.

Van abban valami mélységesen megnyugtató, ha az ember a gondolat életnek teljesen át tudja adni magát. A lélek érzi, hogy az életben meg bír szabadulni saját magától. Erre az érzésre épp olyan szüksége van, mint az ellenkezőjére, azaz arra, hogy teljesen magában lehessen. Ebben a két érzés között váltakozik az egészséges lélek szükséges ingalengése. Az ébrenlét és az alvás tulajdonképpen csak legvégletesebb kifejezői ennek az ingalengésnek. Ébrenlétben a lélek magában levőnek érzi magát, a maga életét éli; alváskor elvándorol az egyetemes világlétbe, vagyis bizonyos mértékben önmagától elválasztva él. A lélekinga mindkét kilengése a belső élet különféle elváltozott állapotai révén mutatkozik meg. A gondolatokban való élet a léleknek ugyanolyan elszabadulása önmagától, mint az érzés-, az érzelem-, az indulatbeli és más efféle élet.

Így a gondolkodás megadja a léleknek azt a vizsgálatot, amelyre a világtól való elhagyatottság érzésével szemben szüksége van. Jogosan támadhatnak az embernek efféle érzései: ugyan mi vagyok én az egyetemes világtörténet árjában, amely a végtelenből a végtelenbe ömlik, mi vagyok az én érzéseimmel, vágyaimmal és akaratommal, amiknek csak rám nézve van jelentőségük?

Mihelyt a gondolatokban való éleést kellőképpen megéreztek, szembeállítjuk vele a másikat, a gondolkodást, amely a világtörténettel foglalkozik, fölvesz mindenkit magába a lelkével együtt; ezáltal mindenki benne él a történetben, ha valóját gondolkodásán magába áradni engedi. Így módon érezheti az ember a világegyetembe tartozónak magát. Ebből a hangulatból származik aztán a lélekre az az erősítő hatás, amit olyannak érez, mintha a hatalmas világerőktől kapta volna ősi bölcs törvények szerint.

Ettől az érzéstől aztán már nincs messze az a lépés, amely után így szól a lélek: nem csupán én gondolkodom, de bennem is gondolkodik valami; a világegyetemes szózat zeng bennem; a lelkem csak színtér, amelyen a világ, mint gondolat éli életét. Ezt az érzést egyik-másik bölcsélet visszautasítja, mert a legkülönbözőbb indokokkal látszólag egészen meggyőzően bizonyítható, hogy az imént kimondott gondolat: »maga a világ gondolkodik az

emberi lélekben«, teljesen téves. Csakhogy ennek ellenében el kell jutni arra a megismerésre, hogy ez a gondolat olyan, amit csak belső átélés révén, nagy lelkierővel lehet erősítőnké tenni. Aki így jutott hozzá, csak az érti meg érvényességét teljesen s tudja meg, hogy ezt az érvényességet semmiféle cáfolat meg nem rendítheti. Aki így harcolta ki, csak az láthatja majd egészen világosan, hogy a legtöbb cáfolat és bizonyíték mit ér az igazság dolgában. Az ilyen ellenérvek olykor fölöttébb csalhatatlanoknak látszanak mindaddig, amíg tartalmuk bizonyító ereje felől az embernek még téves hiedelme van. Olyan emberekkel persze, akik az efféle bizonyítékokat magukra nézve irányítóknak tartják, vajmi nehéz megértetni magunkat. Az ilyenek mindenestre *kénytelenek* másoknak hinni, olyanoknak, akikkel közös tévedésben élnek, kénytelenek, mert nem végezték el még lelkükben azt a munkát, amelynek révén eljutnak annak a felismeréséhez, ami előttük most még tévesnek, sőt balgaságnak látszik.

Aki a szellemtudományban óhajt kalandozni, hasznát látja az olyan, a gondolkodással foglalkozó elmélkedéseknek, mint ez. Az ilyen embernek mindenekelőtt arra kell törekednie, hogy lelkét olyan állapotba juttassa, amely a szellem világába utat nyit számára. A legélesebb elméjű gondolkodó, a legteljesebb tudományosság előtt is elzárt marad ez az út, ha a lélek a rá ható szellemi valósá-

gok vagy a róluk szóló közlések iránt a legcsekélyebb bizalommal sincs. A szellem megismerésére jó fölkészülés lehet, ha az ember érzi, mekkora erősítő hatás árad a lélek efféle hangulatából: »Gondolkodva íme egynek érzem magamat a világtörténet áradatával.« Nem is annyira e gondolat elvont megismerési értéke a fontos, hanem inkább az, hogy az ember mennél gyakrabban érezze lelkében azt az erősítő hatást, amit mindannyiszor átél, valahányszor ilyen gondolat teljes erővel árad keresztül belsején, és éltető levegőként ömlik el lelki életén. Nem csupán e gondolat tartalmáról, hanem az *átélésről* is szó van. A megismerés beteljesült már, ha csak egyszer is kellő meggyőző erővel jelent meg a lélekben, de a szellem világának, a szellemi világ valóságainak, jelenségeinek megértéséhez, a már megértett gondolatnak a lélekben minduntalan újra meg újra meg kell elevenednie. Kell, hogy a lelket újra meg újra egészen eltöltse, kell, hogy ilyenkor a lélek minden egyéb gondolatot, érzést, emlékezést kizárva, csak ezt az egyet hordozza magában. Az embernek az efféle ismételt magábaszállása olyan erőket von össze a lélekben, amelyek más-különben - a mindennapi élet idején - szétszórta jelentkeznek; a lélek ezeket önmaguk révén erősíti meg. Ezek az összevont erők válnak a lélek érzékelő szerveivé, amelyekkel a szellemi világot és ennek igazságait észreveheti.

Az elmondottakból megismerhető a helyes elmélkedés folyamata. Először olyan gondolat elfogadására törekedjünk, amelynek helyességéről a hétköznapi élet és a megismerés szokásos módszerei útján is meggyőződhattünk! Aztán újra meg újra merüljünk el ebbe a gondolatba, forrjunk vele teljesen eggyé. A lélek kellő megerősödése az ilyen gondolat erőteljesedése révén következik el. A példa kedvéért most olyan gondolatot választottunk, amely magának a gondolkodás természetének a köréből való. Azért ezt választottuk példának, mert az elmélkedés számára fölöttébb gyümölcsöző. De mindez érvényes az elmélkedéssel kapcsolatban minden más gondolatra is, amit a leírt módon tettünk magunkévá. Javára válik az elmélkedőnek, ha ismeri a léleknek azt a hangulatát, amely a lelki élet fentebb jelzett ingalengése nyomán támad. Így jut az elmélkedő legbiztosabban ahhoz az érzéshez, hogy elmélkedésében őt a szellemvilág közvetlenül megérintette. Ez az érzés pedig az elmélkedés egészséges eredménye. Jó lenne, ha ez az érzés erejét a mindennapi élet egész tartalmára is kisugározná. Mégpedig nem úgy, hogy mindig olyasmit érezzen az ember, ami az elmélkedő hangulat jelenlétére utal, hanem úgy, hogy mindig érezhessük, milyen erő árad egész életünkbe az elmélkedés élményéből. Ha ugyanis az elmélkedő hangulat mindig jelenvalóan hat napi életünkben, olyasvalamit hint szét, ami ennek az életnek az elfogulatlanságát megzavarja. Az el-

mélkedés idején aztán ez a hangulat nem bír majd eléggé erősen és eléggé tisztán kibontakozni. Üdvös gyümölcsöt az elmélkedés éppen azáltal terem, hogy hangulatával a megszokott élet egyéb viszonylatai közül kiemelkedik. S akkor hat a legjobban, ha különösen kiemelkedik a mindennapiságból.

A szellemvilág megismerése

A szellemiséggel foglalkozó tudomány eredményeinek áttekintését megkönnyíthetjük, ha szokásos lelki életünkben főképpen azt vesszük figyelembe, ami olyan fogalmakat szolgáltat, amelyek annyira tágíthatók és módosíthatók, hogy a szellemi világ jelenségeivel és valóságaival egyre inkább egybevetethetők lesznek. Aki nem ezt a türelmes utat választja, könnyen abba a hibába eshet, hogy a szellemi világot nagyon is az anyagi, érzékelhető világhoz hasonlónak képzelje el. Sőt e nélkül az út nélkül még annyira sem jut majd, hogy valamenynyire is hű képet vázolhasson maga elé a szellemiségről és a szellemiségnek az emberhez való viszonyáról.

A szellemi jelenségek és valóságok szinte elébe jönnek az embernek, ha lelkét észrevételükre előkészítette. Jelentkezésük módja merőben különbözik az anyagi világ eseményeinek s valóságainak megmutatkozásától. Ám a megmutatkozásnak ezt

a különleges módját is könnyen elképzelhetjük, ha ismerjük az emlékezés folyamatát, ugyanis az a megmutatózkodási mód ehhez hasonlítható. Például valamikor valami élményünk volt. Ez egy bizonyos pillanatban - ezért vagy azért - egyszerre csak fölmerül a lelki átélések mélységeiből. Tudjuk, hogy ami így fölmerült, bizonyos élménynek felel meg, és ezt erre az élményre vonatkoztatjuk. Csakhogy emlékezésünk pillanatában az élményből semmi egyéb nincs jelen, csak az élmény emlékképe. Képzeljük el, hogy a lélekben fölmerül egy kép, olyanformán, ahogyan az élmények emlékképe szokott, csakhogy ez a kép mégsem olyan, mert nem élményt idéz, hanem olyasvalamit, ami lelkünknek még teljesen idegen. Így képzelhető el, miképpen jelentkezik a lélekben a szellemi világ, ha a lélek erre eléggé fölkészült.

Mivel pedig ez így van, mindazok, akik a szellem világának viszonyaival nem barátkoztak meg eléggé, minduntalan azzal az ellenvetéssel fognak előállni, hogy amit szellemi élménynek vélünk, nem más, csak többé-kevésbé homályos emlékkép, amit azonban a lélek nem ismer föl annak, s csak ezért hajlandó az ilyen fölmerülő képeket valamiféle szellemvilág megnyilatkozásának tekinteni. Minden esetre tagadhatatlan, hogy ezen a téren az ábránd és a valóság megkülönböztetése meglehetősen nehéz. Bizonyos, hogy sokan, akik azt hiszik, hogy érzékfölötti világból való észlele-

teik vannak, csak emlékképzetekkel bíbelődnek, nem ismervén föl ezeket. Hogy az ember ezen a téren egészen világosan láthasson, tudnia kell, hogy ábrándképek okozójává mi minden válhat. Hiszen elegendő csak egyszer és csak futólag látni valamit, annyira futólag, hogy e valaminek a képe tudatunkba be sem férkőzik teljesen, mégis lehetséges, hogy később - akár egészen megváltozva is - a lehető legélénkebb emlékképként tűnik elénk. S váltig állíthatjuk, hogy sohasem volt dolgunk ilyesmivel, és lelkünkben valóban ihletés jelentkezett.

Ilyen és hasonló esetekből eléggé érthetően világlik ki, hogy azok szemében, akik a szellemtudomány sajtószereplésével nem barátkoztak meg, az érzékfölötti szemlélődés adatai fölöttébb bizonytalanok. Aki gondosan figyelembe veszi mindazt, ami a *Magasabb világok megismerésének útja* című munkámban a szellem világának szemlélésére nevelő gondolkodásról olvasható, annak mindenestre lehetősége lesz az ábrándot és a valóságot megkülönböztetni.

8

Erről még a következőket jegyezhetjük meg: A szellemi élmények elsősorban képekként jelentkeznek, amelyek a kellőképpen fölkészült lélek ismeretlen mélységeiből merülnek föl. Föladatunk mindenekelőtt az, hogy helyes viszonyba kerüljünk e képekkel. Az érzékfölötti észlelés számára csu-

pán akkor van értékük, ha nem kell őket önmagukban valóknak tekintenünk. Mihelyt önmagukban valóknak nézzük őket, közönséges álomkép-nél alig érnek többet. Úgy kell kínálkozniuk, mint-ha egy írás betűi volnának. Az ember nem a betűk formájával foglalkozik, hanem a jelentésüket olvassa a betűkből. Ahogy az írás sem azt a föladatot tűzi az ember elé, hogy a betűk formáját tanulmányozza, úgy az érzékfeletti szemléletre tartozó tartalmú képek sem arra valók, hogy csupán képeknek tekintsük; ellenkezőleg: egész létük azt szükségelteti, hogy képjellegüket teljesen mellőzzük és lelkünk érdeklődését csakis arra irányítsuk, ami e képekben érzékfeletti folyamatként, érzékfeletti valóságként fejeződik ki.

Amilyen alaptalan az az ellenvetés, hogy valamely levél, amelyből egy még teljesen ismeretlen eseményről értesülünk, nem más, mint rég ismert betűk felsorakoztatása, éppoly tarthatatlan az érzékfeletti tudat képeivel kapcsolatban az az állítás, hogy ezekben a képekben is csupa olyasmi van, ami a közönséges, mindennapi életből való. Még akkor is, ha bizonyos fokig ez igaz is. Csak-hogy az igazi érzékfeletti tudat nem az, ami az ilyen képekben a mindennapi életből való, hanem az, ami ezekben a képekben kifejeződik.

A léleknek természetesen mindenekelőtt készséget kell szereznie abban, hogy ilyen képeket a

szellemi látás körében meg tudja pillantani; e célból pedig gondosan ki kell fejlesztenie érzékelésében azt a szokást, hogy ne akadjon el a képeken, hanem ezeket az érzékfeletti világra vonatkoztassa. A leghatározottabban állítható, hogy az igazi érzékfeletti szemlélethez nemcsak a képvilág észlelésének készsége kell, hanem az a készség is, amely - az érzékelhető világ fogalomkörében - az *olvasni tudáshoz* hasonlítható.

Az érzékfeletti világot a közönséges tudaton teljesen kívül álló dolognak kell képzelni. Ennek a tudatnak semmilyen lehetősége nincs, amellyel ezt a világot megközelíthetné. A léleknek az érzékfeletti világgal való első érintkezését a lelki életnek az elmélkedésben megedzett erői teremtik meg. Az említett képek a lelki élet árából csakis ezen az úton bukkannak föl. A képet tehát a lélek tulajdonképpen teljesen maga alkotja. Mégpedig azokból az erőkből, amelyeket a lélek az érzéki világban szerzett. Az ilyesmi pedig valóban nem tartalmaz mást, csak ami az emlékezéshez hasonlítható. Minél világosabban tisztázza ezt magában az ember, hogy az ihletve látó tudatot megértse -, annál jobb. A képszerűség felől ezután már nem lesz téves fogalma. S ily módon arra is kifejlődik a helyes érzése, hogy ezeket a képeket hogyan kell az érzékfeletti világra vonatkoztatni, hiszen ezeken a képeken tanul meg az érzékfeletti világban olvasni az ember. Az érzéki

világ hatásai sokkal közelebb hozzák az embert ennek a világnak a valóságához és jelenségeihez, mint amennyire az érzékfelettien észlelt képek az érzékfeletti világhoz. Sőt, szinte azt mondhatnánk, hogy ezek a képek kezdetben úgy hatnak, mint valami függöny, amit a lélek von az érzékfeletti világ elé, amikor érzi, hogy megérintette.

Fontos az, hogy az ember az érzékfeletti dolgok átélésének módjába lassanként szokjon bele. Átélés közben aztán lassan kialakul mindennek a jelentése, a helyes olvasat. Jelentékenyebb érzékfeletti élmények alkalmával abból, amit lát az ember, megállapíthatja, hogy nem a közönséges élményvilágból való emlékképekkel van dolga. Igaz, sokan, akik bizonyos érzékfeletti megismerésre tettek szert, vagy azt hiszik, hogy szert tettek ilyesmire, sokféle badarságot szoktak e téren állítani. Hányan vonatkoztatnak lelkükben fölmerülő bizonyos képeket egy korábbi földi létük élményeire, föltéve, hogy az ember földi életének megismétlődésében hisznek. Mindig bizalmatlansággal kell fogadnunk, ha úgy tűnik, hogy ezek a képek korábbi földi életre utalnak, amely egy s másban a mostanihoz hasonló vagy hasonlóknak mutatkozik, mintha mostani létünk az állítólagos korábbiból könnyen volna az *ésszerűség* útján megérthető. Amikor a *valódi* érzékfelettség átélésében az előbbi földi élet vagy életek igazi érzéklete jelentkeznek, többnyire fölfedezhető, hogy ez az előbbi

földi élet, vagy ezek az előbbi földi életek olyanok voltak, amilyenek jelenlegi életünk minden képzeletével, e mostani létünkért hevülő minden vágyunkkal és törekvésünkkel sem tudtuk volna, és soha nem is akartuk volna alakítani. Megeshet példának okáért, hogy előző földi létéről az ember a mostani életének éppen olyan időszakában érzékel valamit, ameddig még nem sajátíthatott el aféle képességeket és tulajdonságokat, amilyenekkel az előzőben már rendelkezett. Nemcsak szokatlan, hogy a jelentékenyebb szellemi élmények során olyan képek merülnek föl, amelyek a közönséges életből való emlékek lehetnek, hanem többnyire olyanok is ezek a képek, amilyeneket a közönséges élmények világában egyáltalán nem találhatunk. Az érzékfeletti világból való igazi hatásokra vonatkozólag ez még nagyobb mértékben érvényes. Így például gyakran semmiképpen nem lehetséges a mindennapi életből olyan képeket alkotni, amelyek az ember földi életei között eltelt időre, azaz az előző földi lét és a mostani életébe való születése közötti létére vonatkozik. Tudomásunkra juthat ilyenkor, hogy a szellemi lét idején emberek és dolgok iránt olyan hajlandóságokkal viseltettünk, amelyek teljesen ellentmondanak mindannak, amit ilyen hajlandóságok tekintetében a jelenlegi földi életünk tanúsít. Ráeszmélünk, hányszor volt kedvünk mostani életünkben szerető-gondosán foglalkozni olyasvalamivel, amit az előző földi életben (az előző elhalálózás és a szü-

letés között) elvetettünk, kerültünk. Mindannak, ami erre vonatkozólag a hétköznapi életből felmerülhet, másnak kell lennie, mint annak a hatásnak, amit a szellemvilágból származó valódi megismerés révén észlelünk.

Aki a szellemi tudománynak nem meghittje még, bizonyára erre is ellenvetésekkel fog felelni. Azt mondja majd, hogy nos, szeretsz valamit. Az emberi természet nem egyszerű. Minden vonzalonban valamiféle titkos idegenkedés is él. Ez bukkan föl bizonyos pillanatokban szereteted tárgyával szemben is. Születésed előtti élményednek tekinted, pedig talán egészen természetesen magyarázható meg a tudatalattidból. Ilyen ellenvetésre általában legfőjebb csak azt felelhetjük, hogy sok esetben helyénvaló lehet. Az érzékfeletti tudat megismerései bizony nem könnyen vívhatók ki anélkül, hogy ellenvetéseket ne kellene leküzdeni. De amilyen igaz, hogy némely »állítólagos« szellembúvár csalódhat, és tudatalatti adatokat vonatkoztathat a születés előtti szellemélet valamely élményére, éppoly igaz az is, hogy az iskolázódás a szellemélet kutató tudományban olyan önismeret-hoz vezet, amely a tudatalatti lélekalkatot is felöleli, és az önáltatástól e tekintetben is mentesíteni tudja magát. Semmi egyebet nem kell azonban mondanunk, csak azt, hogy *igazak* csak az olyan érzékfeletti élmények lehetnek, amelyeket a megismerés folyamatában meg lehet különböztetni a

képzelet alkotta élményektől. Ezt a megkülönböztető látást az ember azáltal, hogy az érzékfeletti világokba mindinkább beleéli magát, annyira elsajátíthatja, hogy észlelést az elképzeltől biztosan meg tudja majd különböztetni. Éppúgy, ahogyan az érzékelhető világban érintéssel meg tudja különböztetni a felhevített vasat a forrónak képzelettől.

Az ember éterikus teste és az őselemi világ

Az érzékfeletti szellemvilág felismerésére és megismerésére az ember csak bizonyos akadályok leküzdése után jut el, amelyek a lélekben főként a felismeréssel szemközt állnak. A nehézség elsősorban az, hogy ezek az akadályok, bár a lelki átélés terén érvényesülnek, a hétköznapi életben a tudatra nem hatnak. Az ember lelkében ugyanis sokféle eleven valóság van, amiről ez a lélek semmit nem tud, amiről lassanként kell tudomást szereznie, akárcsak a külső világ jelenségeiről és lényeiről.

A szellemvilág, mielőtt a lélek megismeri, teljesen idegen dolog, mégpedig olyasvalami, aminek sajátágaiban semmi sincs azokból a sajátosságokból, amelyeket a lélek a maga élményei révén az érzéki világban tapasztalhat. Ezért van, hogy a lélek, még ha oda is állítanák a szellemi

világ elé, azt tökéletes semminek látná. A lélek úgy érezné magát, mintha valami végtelen, sivár, üres mélységbe pillantana bele. Ez az érzés ott várakozik a legközvetlenebb tudatalatti lélekmélységekben. A léleknek ez az érzése a féltékenység, a félelemmel rokon; a lélekben él anélkül, hogy tudna róla. De a lélekre nézve nemcsak az irányadó, amiről tud, hanem az is, ami akár tudatán kívül is benne van. Amikor tehát a lélek a gondolkodása birodalmában cáfoló adatokat, bizonyítékokat keres a szellemvilág ellen, ez a törekvése nem azért jelentkezik, mert az ilyen adatok saját kényszerítő hatásukkal érvényesülnek, hanem azért, mert a lélek az említett érzés elaltatására valami »csillapítófélét« keres. Az ember nem azért válik a szellemvilág tagadójává, és e világ megismerésének lehetőségét sem azért tagadja, mert ennek nemléte bizonyítható, hanem mert a lelkét oly gondolatokkal akarja megtölteni, amelyek elfeledtetik vele a szellemvilágtól való félelem érzését. A szellemvilágtól való félelem elleni anyagi kábítószer iránti vágyakozásától az ember csak akkor bír megszabadulni, ha a lelki életnek az egész itt vázolt állapotát áttekinti. A materializmus, a lelki félelemjelenség fontos fejezete a lélektudománynak. Ez a szellemi dolgoktól való irtózás akkor válik értethetővé, amikor az ember előreküzd magát annak az igazságnak az elismeréséig, hogy az érzéki világ életfolyamatai és lényiségei az érzékfe-

letti, szellemléti folyamatok és lényiségek külső kifejezése. Ez a ráeszmélés már akkor bekövetkezik, amikor az ember látja, hogy az a test, amely érzékileg észlelhető az emberen, és amellyel a külsődleges tudomány, mint az ember egyetlen testével foglalkozik, bizonyos finom, érzékfelettinek, az éterikus testnek a kifejeződése, amelyben az érzéki (vagy anyagi) test mint valami felhőben van benne, ennek a felhőnek sűrűbb állományú magvaként. Ez az éterikus test az ember lényiségének *második tagozata*. Benne fészkel az anyagi test élete. Csakhogy az ember éterikus teste a külső világtól nincs olyan mértékben elkülönítve, mint az anyagi teste. Amikor az éterikus testre vonatkozólag beszélünk külső világról, ez alatt a külső világ alatt nem azt az anyagi világot kell értenünk, mely az érzékek révén észlelhető, hanem azt a szellemi világot, amely az anyagi világgal szemben épp annyira érzékfeletti, akárcsak az ember éterikus teste az anyagi testével szemben. Az ember mint éterikus lény éterikus (elementáris) világban áll.

Ha az a valóságos, amit az ember szüntelen átél, de amit közönséges élményei során nem ismer (nem eszmélvén rá, hogy az őselemben világban éterikus lényként él), tudatossá válik, akkor ez az öntudat már egészen más, mint a közönséges élmények révén jelentkező. Az érzékfeletti megismerés esetén a tudatnak ez a fajtája jelentkezik,

amely már *tud* arról, ami ugyan szüntelen ott van az életben, de a köznapi tudat elől elrejtőzik.

Mindennapi tudatában az ember énné mondja magát, értvén ez alatt azt a lényt, amelyik anyagi testében mutatkozik. Egészséges lelki élete az érzékelhető világban azon alapszik, hogy a világtól elkülönített lénynek ismeri meg magát. Ez az egészséges lelki élet megroppanhat, ha az ember a külső világ egyik-másik életfolyamatát vagy lényjelenségét a maga énjéhez tartozónak véli. Midőn azonban az ember az őselemi világban éterikus lény, ez egészen más élmény. Ilyenkor az én lényisége a környezet bizonyos életfolyamataival és lényjelenségeivel egybeolvad. Az éterikus emberlénynek abban is meg kell találnia *magát*, ami nem úgy a bensősége, ahogy ezt a bensőséget az érzéki világban megszokta. Van az őselemi világban olyan erők, folyamatok és lényiségek, amelyek annak ellenére, hogy bizonyos vonatkozásban külső világnak bizonyulnak, mégis úgy kell emlegetnünk, mintha a saját énkörhöz tartoznának. Éterikus lény voltunk miatt az őselemi világlényiségbe tartozónak kell tudnunk magunkat. Az anyagi-érzéki világban megvannak a gondolataink; velük annyira együttvalónak érezzük magunkat, hogy az én alkotóelemeinek tekinthetők. Az éterikus emberlényiségbe, ennek bensőségébe - éppoly meghittent, mint a gondolatok az érzéki világ terén -

olyan erők, folyamatok, stb. hatnak bele, amelyek nem gondolatok módjára viselkednek, hanem olyan lények életét élik, amik a *lélekkel együtt és a lélekben* élnek. A megismerésnek tehát nagyobb belső erőre van szüksége, mint amilyen a lélek abból a célból rendelkezik, hogy gondolataival szemközt állhasson. S az igazi szellemszemléletre való felkészülés lényegileg nem is áll másból, csak a léleknek olyan bensőséges megerősítéséből, akkora erőre kaptatásából, hogy ne csupán akkor érezhesse magát önálló lénynek, amikor gondolkodik, hanem akkor is, amikor a tudatában az őselemi világ erői és lényiségei a saját lényének részeiként jelentkeznek.

A léleknek az az ereje, melynek segítségével a lélek magát az őselemi világ részeként ismerheti meg, benne gyökerezik az ember mindennapi életében. A lélek eleinte ugyan semmit sem tud erről az erőről, de attól ez még létezik. Hogy tudatosan is lehet ilyen ereje, erre kell felkészülnie. E célból kell elsajátítania azt a belső lelki erőt, amely a szellemszemléletre való felkészüléssel szerezhető meg. Mindaddig, amíg az ember ennek a belső lelki erőnek az elsajátítására el nem szánja magát, érthetően idegenkedik annak elismerésétől, hogy a szellemvilág környékezi, s épp ezért - öntudatlanul - kapaszkodik abba az önáltatásba, hogy nincs szellemvilág, illetve nem ismerhető meg. Ez az önáltatás átsegíti azon az irtózáson, amellyel

saját lényének (énjének) a külső világgal való egybenövésétől vagy egyberévedésétől idegenkedik.

Aki az imént vázoltakat átlátja, eljut annak az elismeréséhez, hogy az anyagi-érzéki ember mögött bizonyos éterikus emberlényiség van, és az anyagnak érzékelhető világ mögött bizonyos érzékfeletti (őselemi) világ.

Az őselemi világban az ihletve látó tudat éppúgy talál olyan lényiességet, amely bizonyos fokig önálló, mint ahogyan az anyagi élet tudata az érzékelhető világban gondolatokat talál, amelyek nem önállóak de nem is lényiesek. Az őselemi világba való ilyen behelyeződés arra vezet, hogy a részben önálló lényiségeket bizonyos nagyobb összefüggésben látjuk. Mintha az anyagi ember test egyes részeit előbb külön-külön, önállóan szemlélnénk, aztán meglátnánk, hogy ezek a test egészén belül csak részek; ugyanúgy kapcsolódnak össze az érzékfeletti tudat számára az őselemi világ lényei egy nagy szellemtest tényezőivé, amely szellemtest az érzékfeletti élmények további során a föld életének őselemi (érzékfeletti) testeként válnak megismerhetővé. A föld életének e testén belül az éterikus emberlényiség magát e test tagjának érzékeli.

A szellemszemlélésben való efféle haladás nem más, mint bekapcsolódás egy őselemi világ lényies

valóságába. Ezt a világot a legkülönbözőbb lényiségek sokasága népesíti be. Ha ki akarjuk fejezni, hogy ezek a lényies erők miképpen élik világukat, csak úgy tehetjük, ha sokféle sajátosságukat képökké rajzoljuk. Élnek e világban lényiségek, amelyeket mindazzal rokonságban állóknak ismerünk meg, ami tartósságra, szilárdságra, nehezedésre törekszik. Földlelkeknek is nevezhetők. (Sőt, ha nem tartjuk éppen túl okosnak magunkat, s nem riadunk vissza olyan kép használatától, amely csak utalás a valóságra és nem maga a valóság, mondhatjuk őket manóknak is.) Vannak az őselemi világnak lényei, amiket lényegük alapján levegő-, víz- vagy tűzlelkeknek képzelhetünk.

De mutatkoznak más lényiségek is. Ezek elementáris világbeli (éterikus) lényeknek látszanak ugyan, de felismerhető rajtuk, hogy éterikus lényiségükben olyasvalami rejlik, ami magasabb rendű az őselemi világ lényiségénél. Az ember ráérez, hogy ezeknek a lényeknek a lényegéhez az érzékfeletti megismerés ama fokán, amely csupán az őselemi világba ér föl, éppoly kevésbé bír hozzáférkőzni, akárcsak a maga emberi lényiségéhez a pusztán anyagvilági tudatával.

Az előbb említett lények, amelyek képiesen föld-, víz-, levegő és tűzlelkeknek nevezhetők, életműködésükkel bizonyos vonatkozásban a

föld életének őselemi testén belül léteznek. Ebben a testben vannak a feladataik. A fentebb jelzett magasabb rendű lényiségeknek olyan életműködésük van, amely a föld világán túl terjeszkedik. Ha ezeket a lényeket az érzékfeletti élmények során még inkább megismerni igyekszünk tudatunkkal, szellemileg mi magunk is túljutunk a föld világán. Meglátjuk, hogyan alakult ki ez a földvilág egy másikból, és hogyan fejleszt magában azokat a szellemi csírákat, amelyekből a jövőben egy tágabb világ, bizonyos mértékben egy új föld keletkezhet. *Az okkult tudomány* című munkám föltárja, miért nevezhetjük azt a csillagalakulatot, amelyből a föld képződött, ősrégi holdalakulatnak, és miért nevezhetjük azt a világot, amellyé a föld a jövőben lesz, Jupiter alakulatnak. A lényeges az, hogy az ősi holdállapotban azt a réges-régen elmúlt világot lássuk, amelyből különféle változások során ez a mostani földvilág képződött, és Jupiter néven szellemi értelemben azt a jövőbeli világot értsük, amely felé ez a mostani földvilág törekszik.

Az eddig elmondottak összefoglalása

Az anyagi ember létének alapja bizonyos finom éterikus emberlényiség. Ez egyfajta őselemi világgörnyezetben él, ahogyan az anyagi ember az anyagi világgörnyezetben. Az őselemi külső világ a föld érzékfeletti életének testébe tagolódik. Ez a test egy ősrégi világ (holdállapot) átalakulását átélte lényként mutatkozik, és benne egy jövőbeli világ (Jupitervilág) kialakulását előkészítő állapot jelentkezik. Az embert az elmondottak alapján tehát a következőképpen szemlélhetjük:

I. Anyagi test az anyagi-érzéki világgörnyezetben.
E test révén az ember önálló, független lénynek ismeri meg magát.

II. Finom (éterikus) test az őselemi világgörnyezetben. E test révén az ember a föld testének tag-

jaként ismeri meg magát és ezen a réven közvetve három egymásra következő planetáris állapot részeként is.

**Az ember ismételt földi élete
és a karma; az ember asztrális
teste és a szellemvilág;
ahrimáni lényiségek**

A léleknek rendkívül nehezebbé esik elismerni azt, hogy a lelki életben olyan valóság működik, ami a lélek öntudatának éppúgy külső világ, akár csak a hétköznapi értelemben emlegetett külső világ. Berzenkedik - öntudatlanul - ellene, mert makacsul azt hiszi, hogy e valóság révén valami veszedelem fenyegeti.

Ösztönszerűen nem vesz tudomást e valóságról. Az, hogy az újabb keletű tudomány ezt a dolgot elméletileg ismeri, még egyáltalán nem teljes átélése a valóságnak. Különösen úgy nem, hogy ezt a valóságot összes következményeivel egyetemben éljük át. Mihelyt tudatosságunk annyira jut, hogy

ezt a valóságot elevennek érzi, a lélek életének belsejében olyan magot fog megismerni, amely önálló lény mindazzal szemközt, ami a tudatos lelki élet világában a születés és a halál között kifejlődhet. Tudatunk olyan lényt ismer meg, amelynek teremtménye maga a tudat, és ennek teremtménye tudatunk hordozója is, a testünk, összes erejével és tulajdonságával együtt. A lélek az ilyen élmény folytán egy benne élő szellemi lényiség kibontakozását érzi meg, amely lényiség elhúzódik a tudatos élet hatásai elől. A lélek megérzi, hogy ez a belső lényiség az élet során, születés és halál között válik egyre erősebbé és önállóbbá. Felismeri, hogy ez a lényiség a születésünk és a halálunk közötti életszakaszban többi élményünkkel szemben olyannak bizonyul, mint a növényéletben a fejlődő csíra az anyanövénnyel szemben. Csakhogy a növénycsíra anyagi lényiség, a szellemcsíra pedig szellemi. Az ilyen élmény megértése az ember földi élete megisméltlődésének gondolatához vezet. A lélek abban a magban, amely tőle bizonyos fokig független, új emberélet csíráját érezheti meg, amelyet a halál után egy tisztán szellemi világban, tisztán szellemi módon fog megkapni azon életfeltételekkel együtt, amelyek nem juthatnak osztályrészéül, míg a földi, anyagi test veszi körül.

Ebből a gondolatból szükségszerűen fakad az, hogy a születésünk és halálunk között eltelő mostani érzéki életünk más, rég elmúlt életeknek az

eredménye, olyan életké, amelyekben a lélek kifejlesztette a csírákat, amely a halál után egy szellemi világban élt tovább mindaddig, amíg annyira meg nem érett, hogy új földi életbe születhessen, így fejlődik a növénycsíra is új növényé, ha elválik a régi növénytől, amelyben képződött, és bizonyos ideig más életfeltételek között folytatta az életét.

Az érzékfeletti tudat megtanulja, hogyan kell megfelelő lelki felkészülés révén alámerülni abba a folyamatba, amelynek az a lényege, hogy az emberi életben egy bizonyos fokig önálló mag képződik, amely ennek az életnek a folytatását új földi életbe viszi át. Mintha önálló lényként akarna megmutatkozni, a lelkek árából egy második önmagunk bukkan föl, amely mintha saját lényünknek feljebbvalója volna, és ennek az énünknek szinte sugalmazója. Az ember, azaz a saját megszokott énje összeolvad ezzel a sugalmazó, fölébe rendelt másodénjével.

Amit az érzékfeletti tudat valóságként érzékel, abban benne van a köznapi tudat anélkül, hogy erről tudna valamit. További lelki erősödéssre van szükség, hogy az ember megállhasson a szellemi, külső világgal és a szellemi lényiséggel szemközt is. Az ember magasabbrendű értelemben maga bizonyul szellemi lényiségnek, mégsem az, amit az ember az érzéki világban *szükségszerűen* a ma-

ga valójának érez. (Az a mód, ahogyan ez a második énünk a lelkek áradatából kiemelkedik, különböző egyéniségeknél merőben különböző. *A titok kapuja, A küszöb őrzője és a Lelkek ébredése* című lélekfestő munkáimban megkíséreltem jelenszerű ábrázolásban megmutatni, milyen sokféle egyéniség milyen sokféleképpen tör második énje átélésére.)

Habár a lélek mit sem tud köznapi tudatában arról a sugalmazó hatásról, amelyet második énje gyakorol rá, a sugalmazás mégis létezik a lélek mélységeiben. Ez a sugalmazás azonban nem gondolatok, vagy szavak sugalmazása, hanem *tettek révén hat*, folyamatok és történések révén. Ez a másodvalónk az, ami lelkünket sorsa állomásaira vezeti, és benne a különféle képességeket, hajlamokat, tehetséget felidézi. Ez a másodvaló benne él minden emberélet sorsának egyetemességében. Együtt halad azzal az énünkkel, amelynek születésünk és halálunk között vannak meg az életfeltételei, és alakítja életünket mindazzal, ami örvendetes, éltető, fájdalmas élmény életünkben. Érzékfeletti tudatunk ezzel a másodvalónkkal összeforrván, életünk sorsának egyetemességét éppúgy nevezi énnak, ahogy az anyagi ember a maga anyagi lényét szokta énnak mondani. Ez az, amit keleti nyelven a karma szó jelent: közönséges tudatunk teljesen egybenő másodvalónkkal, szellemi énünkkel. Minden ember élete folyását - úgy

látszik - saját öröklényisége irányítja, mely élet-ről-életre folytatja útját; ez a sugalmazás pedig úgy jelentkezik, hogy az elkövetkezendő földi lét alakulásában az előző földi életek következménye érvényesül.

Így ismeri meg az ember magát olyan másfajta lényiségnek, amilyen a kézzel fogható létben nem szokott lenni, de ez a más lényiség ebben a létben csak hatása révén érezteti magát. Midőn a tudat *ebbe* a világba lép, olyan területre jut, mely az őselemtől világgal szemben a szellem birodalmának nevezhető.

Ameddig az ember ebben a birodalomban érzi magát, teljesen kívül áll azon a körön, amelyben az érzéki világ összes élményei és tapasztalatai vannak. Egészen másféle világból néz vissza az ember arra a világra, amelyet bizonyos mértékben elhagyott. Mindazonáltal arra a megismerésre jut, hogy emberi léte mindkét világba beletartozik. Az érzéki világot mintegy a szellemvilág tükörképének érzi. Oly tükörképnek, amely nem csupán tükrözése a szellemvilág életfolyamatainak és lényjelenségeinek, de független, önálló életet él. Mintha valaki tükörben látná magát, és közben a tükörképe önálló életre kelne. A szellemi lényiségek, amiket megismer az ember, ugyanígy élnek a szellemvilág tükörképének önálló életét. Ezeket az ember olyanoknak érzi, amelyek eredetük sze-

rint a szellemvilágba tartoznak ugyan, de elhagyták színterét, és az érzékelhető világban működnek. Az ember így látja magát két, egymásra kölcsönösen ható világ között. Nevezzük a szellemi világot *felső-nek*, a fizikait pedig *alsó-nak*\

Az alsó világban a szellemi lényiségek úgy ismerhetők meg, hogy nézőpontunkat bizonyos mértékig a felső világba helyezzük át. Egy fajtájuk olyan, hogy megtudhatjuk belőle, miért érzi az ember az érzéki világot anyagnak, és minden anyagi jelenség igazában szellemi, és az érzéki világ szellemi valóságait e lények szellemi hatása szilárdítja, keményíti kézzel foghatóvá. Bármennyire ellenszenvesek is némely elnevezések manapság, hadd használjuk azoknak a lényeknek a megnevezésére, amelyek az érzéki világnak ezt a elanyagosulását idézik elő, az *ahrimáni* lényiségek nevét. Az is megállapítható, hogy ezeknek az ahrimáni lényeknek az őseredeti birodalma az ásványvilág. Az ásványvilágban úgy uralkodnak ezek a lényiségek, hogy teljesen kinyilvánítják valódi természetüket, bár a növényvilágban és a természet magasabb rendű birodalmaiban ez másképp van. Ezt az egyéb működésüket csak akkor érthetjük meg, ha az őselemi világ területét is megfigyeljük. Ha a szellemvilágból nézzük, ez az őselemi világ is a szellemvilág tükröződésének látszik. Csakhogy ennek a tükörképnek az önállósága nem akkora, mint az anyagi érzékvilágé. Az

előbbiben ugyanis az ahrimáni szellemlényiségek kevésbé uralkodnak. Ezeknek az őselemi világból való ahrimáni lényiségeknek többek között olyan hatásuk is van, ami a lét megsemmisítésében és a halálban nyilvánul meg. Sőt, mondhatjuk, hogy a természet felsőbbrendű birodalmaiban az ahrimáni lényiségeknek egyenest hivatása a halál előidézése. Ha a halál a lét szükségszerű rendjéhez tartozik, akkor az ahrimáni lényiségek feladata ezen a renden alapul.

Ha az ahrimáni lényiségek hatékonyságát a szellemvilág területéről figyeljük meg, azt tapasztaljuk, hogy az alsóvilágbeli működésükkel még más is kapcsolatos. Minthogy ez a világ a színhelyük, nem köti őket az a rend, amely származásuk helyén, a felső világban szabályozná erőiket. Az alsó világban olyan önállóak, amilyenek a felsőben sohasem lehetnének. Az ahrimáni lényiségeknek ez a törekvésük különösen az emberre való hatásukban nyilvánul meg, amennyiben az ember az érzékvilágbeli természet legfelsőbb birodalmát jelenti. Arra törekszenek, hogy az ember érzéki létéhez kapcsolt lelkének életét önállóvá tegyék, elszakítsák a felső világtól, és teljesen a saját világukba kebelezzék be. Az ember ugyanis mint gondolkodó lélek a felső világból származik, és a szellemi látásúvá vált, gondolkodó lélek be is léphet ebbe a felső világba. Az érzéki világban kibontakozó és ehhez a világhoz kötött gondolko-

dás hordja magában azt, ami az ahrimáni lényiségek hatásának nevezhető. Ezek a lényiségek az érzéki gondolkodásnak az érzéki világ körén belül bizonyos mértékű, bizonyos fajta maradandó létet akarnak adni. Míg erőik halált hoznak, a gondolkodó lelket el akarják ragadni a haláltól, és az embernek csak a másik lényiségét engedik megsemmisülni. Az emberi gondolaterőnek pedig, az ő céljuk szerint itt kellene megmaradnia az érzéki világban, és az ahrimániak természetéhez egyre hasonlatosabbá válnia.

Az alsó világban az imént leírt folyamat csak *hatásában* jelentkezik. Az ember mindenestre törekedhet arra, hogy gondolkodó lelkében olyan erők keletkezzenek, amelyek a szellem világát elismerik, és e világ lényeinek tudják magukat. Az ember gondolkodó lelke azonban el is fordulhat az ilyen erőktől, és gondolkodását csupán arra használhatja, hogy az érzéki világot értse meg. Ez utóbbi cél felé az ahrimáni erők csábítják a gondolatokat.

Az asztrális test és a luciferi lényiségek; az éterikus test valója

A szellemi lényiségek egy másik fajtája azon lényiségeké, amelyek az érző lelket az érzékvilágtól teljesen megszabadítani, bizonyos mértékig »átszellemíteni« akarják. Ezek a lényiségek a szellemied világból származnak, de az érzékelhető világot (az őselemi világot is) választották működésük színhelyéül. Az érzékvilágban való élet az egyetemes világrendre tartozik. Az emberi lélek az érzékvilágban olyan fejlődésen megy át, amely létfeltételeinek körében gyökerezik. Hogy így összefonódott az anyagi világgal, ez azon lényiségek hatásának eredménye, amiket a felső világban ismerhettünk meg. Ezek ellenében dolgoznak azok a lényiségek, amelyek az érző lelket az érzékműködés köréből akarják kiragadni, megszabadítani. Ezeket a lényiségeket nevezzük itt *luciferieknek*.

A luciferi lényiségek résen állnak az érzékvilágban, kikémelelik mindazt, ami *lelki* (érző) benne, hogy a saját világuk birodalmába kebelezzék be, és az ő természetükhöz legyen hasonlatos. A felső világból alátekintve ezeknek a luciferi lényiségeknek az őselemi világban való hatását is észrevehetjük. Ebben a világban oly erőbirodalomra törekszenek, amit az érzéki világ nyomasztó súlya nem érint, noha a felső világ lényei akaratából az a rendeltetése, hogy az érzékvilágnak szerves része legyen. Ahogyan az ahrimáni lényiségek megmaradnak saját körükben, ha a létnek az egyetemes világrendben megokolt időleges megsemmisítését végrehajtották, úgy a luciferi lényiségek sem lépik át saját birodalmuk határait, ha az érző lelket sikerült azokkal az erőkkel eltölteniük, amelyek minduntalan arra ösztökélik, hogy az anyagi világ kényzsereiben felülemelkedjék, és velük szemben önálló, szabad lénynek érezze magát. De mindig átlépik birodalmuk határait a luciferi lényiségek akkor, ha a felső világ egyetemes rendjével ellentétben a szellem bizonyos külön birodalmát akarják megteremteni, amelynek céljaira az anyagi világ szellemi lényiségei át akarják alakítani.

Látható, hogy a luciferi lényiségek hatása az anyagi világban két irányú. Egyrészt az köszönhető ezeknek a lényeknek, hogy az ember a fizikai valóság pusztá élményének fölébe bír emelkedni. Örö-

mét, emelkedettségét nemcsak az anyagi világtól kapja, annak is tud örülni, emelkedetté válni, ami csak látszatban él, ami az érzékek világán *szép lát-szatképpen* túl terjeszkedik. Ebben az irányban a luciferi hatás a művelődés legjelentősebb virágait, elsősorban a művészetekét segített kifejleszteni. Az ember teljesen felszabadult gondolkodásban is élhet, nem csupán az érzékelhető jelenségeket és gondolatokat írja le és másolja, hanem az érzékvilágon felülemelkedve, teremtő gondolatai is lehetnek, bölcselkedhet a dolgok fölül. Másrészt, ha a luciferi erők túlsúlyba kerülnek a lelkekben, sokféle ábrándot és zavartságot idézhetnek föl, amik mind lelki cselekvésbe torkollhatnak anélkül, hogy a felsőbb világrendhez alkalmazkodnának. A luciferi hatás árnyoldalai a világrenddel szembehelyezkedő bölcselkedés, az elefántcsonttoronyba való begubózás, illetve a túlzott, mellveregető magabiztosság egyéni álláspontunk hirdetésében.

Az emberi lélek második énjével együtt a felső világhoz tartozik, de része az alsó világbeli létnek is. Az érzékfelőetti öntudat akkor válik tudatossá a felső világban, amikor megfelelően felkészült. Az érzékfeletti tudaton ez sem változtat, az marad, ami *minden* ember számára, éppen csak a tényállás tudomásulvétele járul hozzá. Minden emberi lélek a felső világhoz tartozik, s ha az ember az anyagi világban él, e világ életfolyamatainak alávetett testhez van kötve, de egyszersmind

egy finom éterikus testhez is, amely az őselemi világ életfolyamataiban él. A fizikai testben és az éterikus testben egyaránt működnek az ahrimáni és a luciferi lényiségek. Ezek az erők szellemi, érzékfeletti természetűek.

Amennyiben az emberi lélek a felső (szellem) világban él, ott - hogy megfelelő kifejezést használjunk - asztrális lényiség. Azon okok sorába, amelyek ezt a kifejezést indokolják, beletartozik az is, hogy az ember asztrális lényisége a maga valójában *nincs alávetve* azoknak az életfeltételeknek, amelyek a földön hatnak. A szellemtudomány arra következtetett, hogy az ember asztrális lényiségén nem a föld természeti törvényei, hanem a csillagvilág életfolyamatait irányító törvények érvényesülnek. Ezért indokolt az ember anyagi-érzéki és éterikus teste elismerése után a harmadik, az *asztrális test* elismerése. Fontosak azonban a következő megállapítások: ősi sajátságú lényisége szerint az asztrális embertest a felső világban gyökerezik, a tulajdonképpeni szellembirodalomban. Ebben a birodalomban olyan lényiségnek bizonyul, amely azonos azokkal a lényiségekkel, amelyeknek a szellemvilágban van működési terük. Ha az őselemi és az anyagi világ a szellemvilág tükröződése, akkor az asztrális és az anyagi-érzéki embertest is az ember asztrális lényiségének tükröződése. Csakhogy ebben az éterikus és anyagi-érzéki testben olyan erők hatnak,

amelyek a luciferi és az ahrimáni lényiségekből származnak. Minthogy ezek szellemi eredetűek, természetes, hogy az érzéki-anyagi test és az éterikus test birodalmában is találunk olyat, ami az ember asztrális lényiségére utal. Olyan szel-lemszemlélettel, amely az érzékfeletti tudat képe-it csak fölfogja, de helyesen értelmezni nem tudja, könnyen megeshet, hogy az anyagi és az éterikus testnek ezt az asztrális járulékát a tulajdonképpe-ni asztrális testnek tekinti. Pedig az ember lényi-ségében éppen ez az asztrális test az a rész, amely-nek működése azon törvényszerűség ellen irá-nyul, amely a világrendben az embernek osztály-része. Tévedések, zavarok e téren annál köny-nyebben lehetségesek, mert a köznapi emberi ön-tudatnak a lélek asztrális lényiségéről lehetetlen tudnia, sőt még az érzékfeletti tudat első fokain sem érhető ez a tudás. Az asztrális öntudatot az ember csak akkor érheti el, amikor az éterikus testében él. Ebben aztán annyira juthat, hogy megpillanthatja saját másodvalójának és annak a felső világnak a tükörképét, amelybe tartozik. Asztrális testének éterikus tükörképét a benne élő luciferi és ahrimáni valóságokkal együtt látja meg ekkor. Ennek az írásnak egy későbbi fejezete feltárja majd, hogy az az én, amelyet az ember a köznapi életben a maga lényiségének tekint, nem az igazi én, csak a tükröződése az anyagi-érzéki vi-lágban. Az asztrális testnek az éterikus testiség vi-lágában való tükröződése így válhat az igazi aszt-

ralis test káprázatává az éterikus lényiség szemléletében.

A felső világgal való ismerkedés folyamán az érzékfeletti tudat oda fejlődhet, hogy igaz vélelmenyt alkothat a felső világnak az alsóban való, az ember lényére vonatkozó tükröződése felől. Akkor tisztán látható, hogy az éterikus, finom test, ahogy az ember földi létében viseli, nem tükörképe felső világbeli megfelelőjének. Ez a test olyan tükörkép, amit a luciferi és ahrimáni lényiségek hatása megváltoztatott. Az éterikus test eredeti szellemképe a földi emberben nem tükröződhet tökéletesen. Ez a föld lényiségéből következik, amelyben a luciferi és az ahrimáni lényiségek is működnek.

Ha az érzékfeletti tudat a földön túl olyan birodalomban folytatja útját, ahol az éterikus test eredeti képének tükröződése lehetséges, akkor a föld jelenlegi állapotánál, sőt az előző holdállapotnál is régibb múltban érezheti magát. Akkor belepillanthatunk a titokba, hogyan fejlődött a mostani föld egy bizonyos holdállapotból, ez pedig bizonyos napállapotból. Hogy a napállapot kifejezést mi indokolja, erről *Az okkult tudomány* című munkámban található alaposabb felvilágosítás. A föld tehát valamikor egyfajta napállapotot élt; ebből jutott holdállapotba, majd földdé vált. A napállapot idején az ember éterikus teste tiszta tükröző-

dése volt azon világ életfolyamatainak és lényje-
lenségeinek, amelyből származik. Az érzékfeletti
tudat előtt nyilvánvaló, hogy ezek a lényiségek
tiszta bölcsességből valók. Mondhatjuk, hogy a
föld napállapotának korszakában, az ősi múltban
az ember a maga éterikus testét mint a világmin-
denségbeli bölcsesség-lények tiszta tükröződését
fogadta magába. Az ezután következő hold álla-
pot idején ez az éterikus test azzá vált, aminek az
emberi lényiségben ma ismerjük.

Az eddig elmondottak összefoglalása

Az ember bizonyos lelki lénymagot hord magában, amely egy szellemi világhoz tartozik. Ez a lelki lénymag az emberi maradandóság kulcsa, amely a földi élet megismétlődésében a következő módon él: valamelyik földi élet során a köznapit tudat körében, de ezzel a tudattal szemközt, önálló lényiséggé fejlődik, majd az ember anyagi halála után a szellemvilágban éled meg, és bizonyos idő múltán új földi életben éli, viseli az előző életek következményeit. Az embernek ez a maradandó valója úgy működik, hogy az ember minden egyes földi élete az előzők (világrendben indokolt) következményeképpen jelentkezik.

E maradandóság lényege az ember maga. Az ember a maga másodvalójában él, ha pedig ő maga ez a másodvaló, éppúgy él asztrális, mint anyagi és éterikus testben, ahogyan az anyagi test kör-

nyezete az anyagi világ, az éterikusé az őselemi, az asztrális testé pedig a szellembirodalom.

A lények ugyanolyanok, mint az ember másodvalója, és ahrimáni és luciferi erőkként működnek az anyagi és az őselemi világban. E hatás révén válik érthetővé az asztrális embertestnek az éterikus és az anyagi embertesthez való viszonya.

Az éterikus test őseredete a földnek egy réges-rég elmúlt állapotában, a föld úgynevezett napkorszakában keresendő.

Az embert tehát az eddig elmondottak alapján a következőképpen szemlélhetjük:

I. *Anyagi testnek az anyagi-érzéki környezetben:* e test révén az ember önálló, független lénynek ismeri magát.

II. *Finom (éterikus) testnek az őselemi környezetben:* e test révén az ember a föld testének tagjaként ismeri magát, és ezen a réven közvetve három egymásra következő planetáris állapot részének is.

III. *Asztrális testnek a tisztán szellemvilági környezetben:* e test révén az ember annak a szellemvilágnak az egyik alkotórésze, amelynek az őselemi és az anyagi világ a tükröződése. Ebben a test-

ben van az ember másodvalója, amely ismételt földi életekben testesül meg.

„A küszöb őrzője”, és az érezkeletti tudat némely sajátossága

Érzékvilágbeli élményeivel az ember teljesen kívül áll azon a szellemi világon, amelyben az előző fejtegetések szerint a lényisége gyökerezik. Hogy ennek az átélésnek mi része van az emberi lényiségben, megtudhatjuk, ha végiggondoljuk, hogy az érezkeletti tudatnak - mely az érezkeletti világokba lép - éppen azoknak a lelkerőknek megerősödésére van szüksége, amelyek az anyagi világban szerezhetők meg. Ha ez nem valósul meg, a lélek bizonyos irtózást érez, irtózik belépni az érezkeletti világba. Sőt e belépés elől azzal menekül, hogy bizonyítékokat keres a belépés lehetetlenségének igazolására. De mihelyt a lélek elég erősnek érzi magát a belépésre, mihelyt megismeri magában azokat az erőket, amik módot adnak neki arra, hogy a belépés után lényiségét

önállóan érezhesse, és tudatában ne csak gondolatokat, hanem lényiségeket is átélhessen (ahogy az őselemi és a szellemi világban), mindjárt megérzi azt is, hogy ezeket az erőket csak az érzékvilágbeli életben gyűjtheti. Belátja szükségességét annak, hogy világjáró útján a fizikai világot is meg kell ismernie.

Ezt a belátást különösen azok az élmények érlelik meg, amik a *gondolkodással* kapcsolatosak. Az őselemi világba való belépéskor a tudat olyan lényiségekkel népesül be, amelyek képként vehetők észre. A tudat nem jut abba a helyzetbe ebben a világban, hogy lényiségeivel szemben olyan lelki működést fejtsen ki, amelyet az érzékvilágban szokott kifejteni a gondolatok segítségével. Mégis lehetetlen volna ezen az őselemi világon belül emberi lényként eligazodnunk, ha nem gondolkodva lépnénk ide. Gondolkodó szemlélődés nélkül is megláthatnánk ugyan az őselemi világ lényiségeit; de egyikről se tudnánk, micsoda. Úgy járnánk, akár az olyan ember, aki előtt valamilyen írás van, amit nem tud elolvasni. Az ilyen embernek a szeme tökéletesen ugyanazt látja, amit az írástudóé; az írásnak jelentősége és lényisége mégis csupán az utóbbi számára van.

Az érzékfeletti tudat mindazonáltal semmi képp sem fejt ki az őselemi világban olyan gondolkodó tevékenységet, amelyet az érzékvilágban szo-

kott. Inkább úgy áll a dolog, hogy egy gondolkodó lény - amilyen az ember - helyesen szemlélve az őselemi világot, *egyúttal* azt is észreveszi, hogy e világ lényei és erői mit jelentenek, míg a nem gondolkodó lény az ilyen képeket nem veszi észre, jelentőségüket és lényiségüket nem érti meg.

Amikor a szellemi világba lépünk, az ahrimáni lényiségeket például egészen más valaminek vélhetnénk, mint amik, ha nem gondolkodó lényiségként szemlélnénk őket. Ugyanígy vagyunk a luciferi lényekkel és a szellemvilág egyéb lényei-vel is. Az ahrimáni és a luciferi lényiségeket az ember akkor láthatja helyesen, ha a szellemvilág magasából olyan ihletve látó tekintettel szemléli őket, amit megerősített a gondolkodás.

Ha a kellő gondolkodás erejével a lélek nem fegyverkezne fel, akkor a luciferi lényiségek a szellemvilágból szemlélve, hatalmukba ejtenék az ihletve látás világát, és a szemlélő lélekben azt a káprázatot keltenék, hogy egyre közelebb és közelebb kerül tulajdonképpeni céljához, a szellemvilághoz, pedig csak ahhoz a világhoz kerül közelebb, amit a luciferi erők a maguk képére akarnak átalakítani. A lélek ugyan egyre szabadabbnak érezné magát, de olyan szellemvilágban találná magát, ami nem felel meg az ő lényiségének és eredetének. Teljesen idegen szellemi környezetbe kerülne. Az érzékvilág elrejtí a luciferi lényiségeket,

ezért a tudatot az érzékvilágban az ilyen lényiségek nem is téveszthetik meg. A tudat számára ezek egyszerűen nincsenek. A tudatnak pedig megvan az a lehetősége, mivel nincs az ilyen erők megtévesztő hatásának kitéve - hiszen gondolkodik -, hogy megfelelően megerősítse magát. Az egészséges tudat ösztönös sajátságaihoz tartozik, hogy a szellemvilágba csak annyira *akar* behatolni, amennyire az érzéki világban megerősödött. A tudatosság attól függ, hogyan tudott az érzéki világban megélni. Elemében akkor érzi magát, ha azokkal a gondolatokkal, érzésekkel, indulatokkal bír, amik az érzéki világban szerezhetőek. Hogy a tudat milyen erősen csügg ezen a léten, nagyon is szembeszökően látható abban a pillanatban, amikor az érzékfeletti világba belép. Ahogyan az ember a kedves emlékeihez ragaszkodik létének bizonyos pillanataiban, ugyanúgy merülnek fel az érzékfeletti világba lépéskor a lélek mélységeiből a vonzalmak, amikre az embernek hajlandósága van. Észrevesszük, milyen erősen ragaszkodunk ehhez az élethez, amely az embert az érzékvilággal egybeköti. Ez a ragaszkodás ilyenkor teljes valójában megmutatkozik minden olyan altatás nélkül, amivel az életben erről vélekedni szoktunk. Amint az érzékfeletti világba belépünk, első érzékfölötti élményként oly mértékű önismeret jut osztályrészünkül, amelyenről addig sejtelmünk sem lehetett. Elénk tárul, mi mindent kell ezen az úton elhagynunk, ha csakugyan tudatosan aka-

runk abba a világba belépni, amelyben tulajdonképpen szüntelenül benne vagyunk. Amit ember létünkre tudatosan és nem tudatosan csinálunk magunkból, a legvilágosabban tárul lelki szemünk elé. Ennek az élménynek gyakran lehet olyan következménye, hogy az ember az érzékfeletti világokba való behatolás minden további kísérletéről lemond, mert ilyenkor az ember tisztán látja, mennyire másként kell éreznie s érzékelnie, ha azt akarja, hogy a szellemvilágban való időzése eredményes legyen. El kell jutnia oda, hogy lássa, egészen mássá kell fejlesztenie belső, lelki valóját, mint amilyen eddig volt, azaz ahhoz a lelki készséghez, amit már kivívott, újabbat, másfélét is ki kell harcolnia.

Tulajdonképpen mi történik abban a pillanatban, amikor az ember az érzékfeletti világba lép? Ugyanannak a lénynek látjuk magunkat, ami mindig is voltunk; csak hogy már nem az érzékek világából látjuk, ahonnan előzőleg mindig; most *áltató ábránd nélkül* nézzük, a maga igazi valójában, a szellem világából. A szellemi értékeket felmérő és megismerő erővel teljesen áthatva nézzük magunkat, és ha így teszünk, az is kiderül, hogy az érzékfeletti világba miért nem akarunk tudatosan, irtózás nélkül belépni, és megmutatkozik az az erő, amellyel a belépéshez rendelkezünk. De az is látható, hogy a belépéstől még tudatos lény létünkre is mennyire távol tartjuk ma-

gunkat. Minél alaposabban szemléljük magunkat, annál erősebbek azok a hajlandóságok, amelyek révén tudatosan az érzéki világban akarunk maradni. A fokozott tudatosság ezeket a hajlandóságokat a lélek mélységeinek búvóhelyéről csalja föl. *Meg kell ismerni őket*, mert csak így győzhetőek le, de amikor a megismerésükre törekszünk, még nagyon is éreztetik velünk erejüket. Ők akarják a lelkünket hatalmukba keríteni; mintha bizonytalan mélységekbe húznák alá. Az önmegismerés pillanata nagyon komoly. Az önismeretről nagyon sokat bölcsekednek, nagyon sok elméletet gyártanak széles e világon. A lélek igyekszik távol tartani magát attól a komolyságtól, ami feltétele önmagunk megismerésének, és ez megnyugtató. Bölcs dolog az emberi természetnek az a rendje, hogy ösztönei ellenzik belépését a szellemvilágba, mielőtt a megfelelő érettséget el nem érte. Mekkora megnyugtató, hogy az ember első és legjelentősebb találkozása az érzékfeletti világban nem más, mint találkozás saját magával, saját lényiségével, azzal, akinek fejlődését mindig előbbre kell vinnie!

Mondhatjuk, van valahol az emberben egy lény, aki gondosan őrködik azon a határmezsgyén, amit az érzékfeletti világba való behatolásakor át kell lépni. Ez a bennünk rejlő szellemi lényiség - aki mi magunk vagyunk, akit azonban közönséges tudatunk révén éppoly kevésbé ismerhetünk meg,

ahogyan a szem sem láthatja önmagát - a szellemvilágba nyíló kapuban a »küszöb őrzője«. Megismerjük abban a pillanatban, amikor nem csupán azt érezzük, hogy ez a lényiség mi magunk vagyunk, hanem amikor mintegy kívülállóként szemközt tudunk helyezkedni vele.

Ahogyan az érzékfeletti világokból való minden egyéb élmény, a »küszöb őrzője« is a meggyapított, önmagukban megerősödött lelki képességeket teszi láthatókká. Az »őrzővel« való találkozás egyáltalán nem olyan esemény, ami csakis az ihletve látó ember osztályrésze. Mindenki képes - ha nem is tudatosan - az őrzővel való találkozásra, mégpedig alvás közben; amíg tart az álom, az ember saját maga a küszöb őrzője. Alvás közben a lélek saját érzékfeletti lényiségévé emelkedik. Éppen csak arra nem eléggé erősek belső erői, hogy a léleknek saját magáról való tudatosságát előidézzék.

Az érzékfeletti átélések megértése céljából, különösen, amikor ezek az átélések még gyöngék és kezdetlegesek, az is igen fontos, hogy lelki szemünk figyelmét ne kerülje el, hogy a lélek nem kezdett-e el érzékfeletti élményeket élni anélkül, hogy erről számottevő tudomása lenne. Az ihletve látás ugyanis eleinte igen gyöngén jelentkezik. Annyira, hogy az ember olykor csupán azért, mert valami szinte megfogható jelenést vár, az ihletve

látás illanva suhanó élményeit észre sem veszi, és nem is hajlandó élményeknek elismerni ezeket. Ilyenkor már a jelentkezésük is olyan, hogy már feltűnésükkor feledésbe merülnek; a tudatba oly gyöngén lendülnek, hogy a lélek röpke „felhőcskéiként” figyelmet egyáltalában nem is keltenek. Ezért, és mert a szellemszemléletet rendszerint egészen másnak szokás várni, a szellemvilág megpillantásáért sóvárgó komoly kutatók sokasága sem veszi észre az ilyen élményeit. Ebben a tekintetben is fölöttébb fontos a »küszöb őrzőjével« való találkozás. Ha lelkünket az önmegismerés irányába erősítjük, akkor ez a találkozás bármennyire gyöngé föl- és elrebbenése is a szellemi szemléletnek, mégsem feledjük el oly könnyedén, mint más hasonlóan erőtlén érzékfeletti tapasztalatainkat, mégpedig azért nem, mert az embert a saját lényisége jobban érdekli minden másnál. - Egyáltalán nem szükséges azonban, hogy az »őrzővel« való találkozás legyen az első az érzékfeletti élmények sorában. A lélek megerősítése a legkülönbözőbb irányokból lehetséges, így e találkozás előtt is kerülhetnek szellemi látókörébe más lényiségek és folyamatok is. Ez a találkozás azonban az érzékfeletti világba való belépés után rendszerint aránylag hamarosan bekövetkezik.

Az én-érzet; az emberi lélek szeretetre való képessége, és kapcsolata az őselemi világgal

Amikor az emberi lélek az őselemi világba tudatosan lép be, meglátja, hogy számos fogalmat, amit az anyagi világban szerzett, meg kell változtatnia. Ha erőit a lélek kellőképpen felfokozta, végre is tudja hajtani e módosításokat. Csak ha visszariad az effajta erő megszerzésétől, akkor rejtheti hatalmába olyan érzés, hogy az őselemi világba való belépéskor elveszti maga alól a szilárd talajt, amire belső életét föl kell építenie. Azok a fogalmak, amiket az anyagi-érzéki világban tanultunk, csak addig képeznek akadályt az őselemi világba való belépés előtt, amíg ragaszkodunk ahhoz, hogy megmaradjanak olyannak, amilyenek a fizikai világban megismertük. Az ilyen ragaszkodásnak azonban semmi más alapja nincs, csak a *megszokás*. Nagyon is természetes, hogy a

tudat, ami elsősorban *csakis* az anyagi világgal él közösségben, megszokja, hogy fogalmainak azt az alakulását tartsa egyedül helyesnek, amely ebből a világból bontakozott ki. Sőt, ez nemcsak természetes, több annál: *szükségszerű*. A lelki élet sohasem juthatna a maga belső zártságához, szükséges szilárdságához, ha az anyagi világban nem olyan lenne a tudata, ami bizonyos vonatkozásban merev, szigorúan rákényszerített fogalmakban él. Mindannak révén, amit az anyagi világgal való közösség adhat, a lélek abba a helyzetbe jut, amiből úgy léphet az őselemi világba, hogy önállóságát, lényiségének függetlenségét ne veszítse el. A lelki élet erejét, hatalmát annyira ki kell fejlesztenie, hogy ez az önállóság az őselemi világban ne csupán öntudatlan szellemi sajátság legyen, hanem tudatos, határozott rögzítettség. Ha gyöngye a lélek arra, hogy az őselemi világot tudatosan élje, önállósága e világban úgy eltűnik, akárcsak az olyan gondolat, ami nem eléggé helyezkedett el a lélekben, így nem élhet benne határozott emlékként. Valójában ez esetben a lélek egyáltalán nem képes az érzékfeletti világba tudatosan bejutni. Az a lényiség, ami benne él, amit »a küszöb őrzőjének nevezünk, minduntalan visszaveti az anyagi világba, akárhányszor kísérli meg a lélek, hogy felkészületlenül jusson az érzékfeletti világba. S ha ilyenkor mégis ízlelt valamit ebből a világból, az anyagi világba való visszazuhanása után az érzékfeletti világ egy s más hatása, ami megmarad

tudatában, a maga idegenszerűsége révén a fogalomvilágban legtöbbször csak zavart okoz. Teljesen lehetetlen azonban zavarba esni, ha az anyagi világban kifejlesztett ép, egészséges ítélőerőt megfelelő módon istápoljuk. Az ítélőképesség megerősítése révén fejleszthető a léleknek az érzékfeletti világok életfolyamataihoz és lényiségeihez való viszonya. Ahhoz, hogy tudatosan élhessen az ember ezekben a világokban, a léleknek egy olyan hajlamára van szükség, ami az anyagi világban nem bontakozhat ki akkora erővel, amilyenre az érzékfeletti világban szükség van. Ez a hajlam pedig az *odaadás* az iránt, amit átélünk. El kell merülnünk élményünkben, *eggyé kell válni vele* annyira, hogy magunkat saját lényiségünkön kívül állónak láthassuk, máséban pedig benne érezhesük. Az ember saját lényiségének abba a másikba való *elváltozása* játszódik le így, amelyikkel az embernek ily élménye van. Ha nincs erre az elváltozásra képességünk, nem fogunk az érzékfeletti világokban semmi igazit átélni, mert minden élmény azon alapul, hogy az ember erre a tudatra eszmél: íme, most ebbe a meghatározott minőségbe változtál el, azaz megáradó életedben olyan lényvel vagy együtt, amely a maga természete révén a tiédet is átalakítja. Ez az átalakulásunk, ez a más lényiségekbe való beleérzésünk az érzékfeletti világokban való élet. E beleélés révén ismerjük meg ennek a világnak a lényiségeit és az életfolyamatait. Észrevehetjük így, hogy egy-egy lényiség-

gel mennyire vagyunk rokonok, illetve másoktól mennyire állunk távol. A lelki élményeknek különböző fokozatait tapasztaljuk - amiket különösen az őselemi világra vonatkozóan - rokonszenv vagy ellenszenv megnevezéssel jelöljük. Az ember az őselemi világ valamely lényiségével vagy életfolyamatával találkozáskor érezheti, hogy lelkében rokonszenv ébred. Ebben a rokonszenv-élményben ismeri meg az ember az őselemi lénynek vagy folyamatnak a természetét. Csak azt ne higgyük, hogy a rokonszenv és az ellenszenv élménye csupán erőssége, fokozata szerint veendő figyelembe! Az anyagi-érzéki világban tapasztalható rokonszenv- és ellenszenv-élmények esetében persze beszélhetünk erősebb vagy gyengébb rokonszenvről, illetve ellenszenvről, azonban az őselemi világban a rokonszenvet és ellenszenvet úgy is értékelhetjük, ahogyan az érzéki világban a színeket szoktuk egymástól megkülönböztetni. Amilyen sokszínű anyagi világunk, olyan sokféleképpen rokonszenves vagy ellenszenves az őselemi világ. Az is figyelembe veendő, hogy az ellenszenv az őselemi világra vonatkozólag nem azt jelenti, hogy az ember az effélétől lelkében elfordul! Ellenszenves alatt az őselemi világ valamely lényiségének vagy folyamatának egyszerűen oly sajátosága értendő, amely a rokonszenvtől úgy különbözik, mint az anyagi világban például a kék szín a pirostól.

Akár bizonyos érzékről is beszélhetünk, ami az ember éterikus testében az őselemi világ megismerése céljából felszenderül. Olyan érzékről, amely az őselemi világban ugyanúgy észre tudja venni a rokonszenvet, ahogyan az anyagi világban a szem a színeket, a fül a hangokat érzékeli. Ahogyan az érzéki világban az egyik tárgy piros, a másik kék, az őselemi világ lényiségei pedig olyanok, hogy egyikük egyfajta rokonszenvet, másikuk egyfajta ellenszenvet sugároz a szellemszemléletbe.

Az őselemi világnak ez a rokonszenvek és ellenszenvek révén való megelevenedése sem olyasmi, ami csupán az érzékfelettire érzékeny lélek számára »fogható«. Ez a lehetőség minden emberi lélek számára adott, az emberi lélek lényiségéhez valósággal hozzátartozik. A köznapi lelki életben az embernek ez az érzékenysége nincs kellőképpen kifejlődve. Az embernek része a maga éterikus teste is, és ennek révén ezerféle kapcsolatban fűződik össze az őselemi világ lényiségével és életfolyamataival. Életének egyik pillanatában rokonszenvek és ellenszenvek egyik, a másik pillanatban másik szálaival szövődik az őselemi világba. A lélek azonban éterikus lényiségként sem élhet szüntelen úgy, hogy benne a rokonszenvek és ellenszenvek határozottan, kifejezett módon működjenek. Ahogyan a fizikai létben az éber állapotnak az alvás állapotával kell váltakoznia, úgy az őselemi világban a rokonszenvek és ellenszen-

vek átélését egy másik állapotnak kell felváltania. A lélek minden rokonszenvtől és ellenszenvtől elvonhatja magát, és élheti önállóan csak *magát*, csak a saját létét figyelve, átérezve. S bizony ez az átérzés annyira erőssé is válhat, hogy saját lényiségünk akaratáról is beszélhetünk. A lelki élet olyan állapotáról van itt szó, ami azért nem írható le egykönnyen, mert a maga tiszta, eredendő természetéhez az érzéki világban semmi egyéb nem hasonlít, csak a lélek erős, tiszta én-érzete, önmagának átérzése. Az őselemi világra vonatkozólag úgy jellemezhető ez az állapot, hogy azt mondjuk, a lélek a rokonszenv- és ellenszenv-élmények iránt való, szükségyszerű odaadásával szemben ösztönszerűen így is szólhat magához: *Akarom* is, hogy egészen *csak* magamban éljek, csak *magamban* legyek! Bizonyos *akarat* kifejezése révén kiragadhatja magát a lélek az őselemi rokonszenv- és ellenszenv-élmények iránti odaadásának állapotából. Az őselemi világban az ilyen visszavonult élet többé-kevésbé az alvás közbeni állapot; míg a lényiségek és életfolyamatok iránt való odaadás az éber állapot. Amikor az emberlélek az őselemi világban ébren van és önmaga átélésére törekszik, vagyis az őselemi álmra vágyik, eljuthat ebbe az álomállapotba, ha az érzéki átélés éber állapotába önmagának teljes átérzésével lép vissza. Mert éppen ez az önmagunknak átérzésével átítatott, valóságos élményünk az őselemi álom, ugyanis ez az álom éppen a léleknek az őselemi élményektől va-

ló elszakasztásában áll. A szó szoros értelmében igaz, hogy az érzékfeletti tudat számára a lélek anyagi világbeli élete nem egyéb, mint szellemi alvás.

Ha a helyesen kifejlődött emberi szellemszemlélet esetén az érzékfelettségben bekövetkezik az ébredés, a léleknek a fizikai világbeli élményeiről való emlékei megmaradnak. Kell is ez, mert különben az ihletve látó tudatban a többi lényiség és életfolyamat maradna meg, nem a saját lényiségünk. Semmit sem tudnánk akkor magunkról, nem a magunk életét élnénk, a lelkünkben a többi lényiségek és folyamatok élnének. Mindezt meggondolva érthetőnek fogjuk találni, hogy a helyesen fejlesztett ihletve látásnak igen nagyra kell becsülnie az erős én-érzet kifejlesztését. Ebben az én-érzetben az ember az ihletve látással egyáltalán nem olyasmit fejleszt, ami csupán az ihletve látás révén jut a lélekbe; hanem csak azt ismeri meg, ami a lélek mélységeiben mindig megvan, de köznapi anyagi világban zajló lelki élet számára tudaton kívüli marad.

Az erős én-érzet nem az éterikus test révén van meg, hanem a lélek révén, amely az anyagi-érzéki testben éled. Ha a lélek az anyagi világbeli életből az ihletve látás állapotába ezt az érzetet nem hozza magával, tudni fogja, hogy az őselemlékek világában való élményekre még nem készült fel megfelelően.

Az emberi tudatra nézve az érzékvilágban lényeges körülmény, hogy a lélek önmaga átérzése (a lélek én-érzetes élménye) bár megvan, eltompult. E körülmény teszi lehetővé, hogy a lélek az anyagi világ határain belül a legnemesebb erkölcsi erőre, az *együttérzésre* is képes legyen. Ha erős érzet nyúlna bele a lélek érzékvilágbeli élményeibe, az erkölcsi hajlamok és felfogások nem fejlődhetnének ki helyesen, nem teremhetnék a *szeretet* gyümölcsét. Az odaadás, az őselemi világnak az a természetes hajtása, ami nem tekinthető azonosnak az emberi életben szeretetnek nevezett érzéssel. Az őselemi világban való odaadás abban áll, hogy *önmagunkat* látjuk egy másik lényben, vagy jelenésben; a *szeretet* pedig abban, hogy valamely más lényt látunk a saját lelkünkben. Hogy ez az élmény kibontakozhasson a lélekben, a lélek mélységeit lakó én-élményünket bizonyos fokig háttérbe kell szorítanunk; az olyan lélekben pedig, amelynek saját erői lefojtottan szunnyadnak, bekövetkezik a másik lény örömeinek s szenvedéseinek átérzése, megfogán a szeretet, amely az emberi élet igazi erkölcsévé lesz. A szeretet az érzékvilági élet legjelentősebb tényezője az ember számára. Ha az ember át tudja érezni a szeretet, az együttérzés lényegét, rájön arra, hogy az anyagi világban a szellemiség a maga igaz valója szerint él. Említettük már, hogy az érzékfölöttiség lényegéhez hozzátartozik a saját lényiségünk másba való átalakulása. Ha a szellemiség az érzéki anya-

gi módon élő emberben úgy alakul át, hogy az én-érzetet letompítja és megnyílik a szeretetnek, akkor is hű marad a saját őselemi törvényeihez. Mondhatjuk, hogy az érzékfeletti tudat révén az emberlélek felébred a szellemi világban; de ugyanúgy mondanunk kell azt is, hogy *a szellemiség az érzékvilág körén belül a szeretetben ébred fel*. Ahol szeretet és együttérzés rezdül az életben, ott az érzékvilágot átható szellem varázsos lehelete érezhető. Ezért a helyesen fejlesztett ihletve látás az együttérzést és a szeretetet sohasem béníthatja meg. Mennél helyesebben éli bele magát a lélek a szellemvilágokba, annál inkább érzi a szeretetlenséget és az együttérzés hiányát, ha a szellemet megtagadják.

A látóvá fejlődő tudat tapasztalatai az előbbieket tekintetében felettebb különös sajátságokról beszélnek. Míg az én-érzet - amely feltétlenül szükséges az érzékfeletti világokban való megéledéshez - könnyen ellankad, s olykor csak gyöngye, elhunyo emlékgondolatként kísért, addig a gyűlölet, a szeretetnélküliség és az erkölcstelen hajlandóságok éppen az érzékfeletti világba való lépés után válnak erős lelki élményekké; vádlóvá elevenedve állnak a lélek elé, és borzalmas hatású látomásokká válnak. Az érzékfeletti tudat aztán gyakran ahhoz a mentőeszközhöz nyúl, hogy olyan szellemi erőket keres, amelyek az ilyen képek gyötrő hatását enyhítik. így azonban a lélek ezeknek az erők-

nek a hatalmába kerül, ezek gyöngítik az ihletve látást és a lelket a szellemi világ jó útjairól a roszakra terelik.

Másfelől az igazi szeretet, a lélek helyes irányú jóakarata is olyan lelki élmény, amely a tudat erejét abban az értelemben gyarapítja, ahogyan az az ihletve látás állapotának eléréséhez szükséges. Ha azt mondjuk, hogy a léleknek bizonyos felkészülésre van szüksége, mielőtt az érzékfeletti világban tapasztalatokat szerezne, hozzáfűzhetjük még azt is, hogy e felkészülés különböző módjainak sorába a szeretetre való képesség, az emberi jóakaratra való igaz hajlandóság és az együttérzés is beletartozik.

A szertelenül kifejlődött én-érzet az anyagi világban az erkölcsösség ellen hat, a gyöngén kifejlődött én-érzést pedig arra juttatja, hogy a léleknek, amit valóban ostromolnak az őselemi rokonszenvek és ellenszenvek erői, a benső biztonságot és magába zárttságot nélkülöznie kell. Ez a két tulajdonság csupán akkor létezhet, ha az éterikus testbe, amelynek a közönséges életről nincs tudata, az érzéki-anyagi élmények köréből elegendőképpen erős én-érzet kerül. Ám az igazi erkölcsösséghez arra van szükség, hogy az én-érzetet, bár ennek meg kell maradnia, az együttérzésre és a szeretetre való hajlandóság kísérje.

Határ az anyagi világ és az érzékeletti világ között

A különböző világok egymáshoz való viszonyának megismerése végett figyelembe kell vennünk, hogy az az erő, amely az egyik világban a világrend követelményei értelmében kénytelen működni, *ellene fordulhat* ennek a világrendnek akkor, ha valamely másik világban alkalma van kibontakozni. Az ember lényiségének tehát arra van szüksége, hogy éterikus testében a két ellentétes erő - a másik lényiségbe való átalakulás képesség és a magamagát érző lényiség erős én-érzete - egyaránt meglegyen. Ez a két erő az emberi lélek érzéki létében nem működhet csorbítatlanul. Az őselemi világban kiegyenlítik egymást és lehetővé teszik az emberi lényiséget, ahogyan az alvás és ébrenlét teszi lehetővé az emberi életet. Két ilyen ellentétes erő közül egyik sem semmisítheti meg a másikat; ellenkezőleg, mind a kettőnek ki kell fejlődnie, s úgy kell kiegyenlítődniük. Az

én-érzet és az átalakuló képesség azonban csak az őselemi világban tud így egymásra hatni; az anyagi világba a világok rendjének értelmében e két erőből csak az juthat, ami egymáshoz való viszonyukban és együttműködésükben eredőjüként jelentkeznek. Ha az átalakulási képességnek akkora az ereje, amekkorával az embernek az éterikus testében rendelkeznie *kell*, hatna az érzéki létben, az ember lelkileg olyannak érezné magát, amilyen anyagi testének feltételei szerint nem lehet. Az anyagi test a fizikai világban az embert erős jellegzetességgel ruházza fel, s e jellegzetessége révén határozott egyéniségként áll ebben a világban. De az őselemi világban éterikus teste révén nem így áll. Ebben a világban képesnek kell lennie a legkülönbözőbb formák felvételére, hogy teljes értékű ember lehessen. Ha ezt nem tudja megtenni, magányosan kell az őselemi világban élnie; semmi egyébről sem tudhat, csak önmagáról, semmiféle lényel, semmiféle életfolyamattal rokonnak nem érezheti magát. Ez az állapot pedig azt jelentené, hogy egész ottani lényisége elveszne. Az ilyen lélek nem képes békében élni önmagával. Az anyagi világban az átalakulási képesség a lélek mélységeiben nyugvó erő; olyan erő, amely a léleknek megadja az alaphangulatát, de érzékvilágban nem tud kibontakozni. Az érzékfeletti tudatnak képesnek kell lennie az átalakulásra, mert ha nem, nem tud az őselemi világban megfigyeléseket gyűjteni, így sajátít el az érzékfeletti eszméket olyan képes-

ségeket, amelyeket csak addig használhat, amíg az őselemi világban van, de el kell nyomnia, mihelyt az anyagi világba visszakerül. Az érzékfeletti eszméletnek e két világ *határát* szüntelenül figyelembe kell vennie, mert oly képességekkel, amelyek az érzékfeletti világ követelményeinek felelnek meg, nem működhet az anyagi világban. Ha a lélek az anyagi világban van, és éterikus testének átalakulási képességét működteti, a közönséges tudat olyan képzetekkel telik el, amelyek az érzéki világban semmiféle valóságnak nem felelnek meg. A lélek belebukhat fogalmainak zavarodottságába. A világok közötti határ figyelembevétele tehát az érzékfeletti eszmélet helyes működésének egyik fontos feltétele. Aki az érzékfeletti eszmélet elérésére törekszik, annak ügyelnie kell arra, hogy az érzékfeletti világokról való tudása révén köznapis eszméletébe semmiféle zavaró hatás ne lopózhasson. Ha az ember megismerkedett a »küszöb őrzőjével«, tudja, hogyan áll a lélek az érzékvilágban, mennyire képes arra, hogy az érzéki-anyagi tudatból száműzze az érzékfeletti világok erőit és képességeit. Ha a »küszöb őrzőjének« közvetítésével megszerezhető önismeret nélkül lép az ember az érzékfeletti világba, megeshet, hogy e világbeli élményei leigázzák, hiszen ezek az élmények káprázatos képekként tódulnak az anyagi-érzéki tudatba, az érzéki észleletek jellegét öltik magukra, és ennek szükségszerű következménye, hogy a lélek ezeket a képeket valóságnak tekinti, holott

nem azok. A helyesen kifejlődött ihletve látás sohasem tekinti az őselemi világ képeit valóságnak, ahogyan az anyagi-érzéki eszmélet az érzékvilágbeli élményeket tekinti valóságnak. Az őselemi világ képeit a lélek átalakulási képessége fűzi helyesen egybe a nekik megfelelő valósággal.

A második, az éterikus test céljaihoz szükséges erőnek - az erős én-érzetnek - sem szabad a lélek életébe az érzékvilág határain belül úgy behatolnia, ahogyan az őselemi világ feltételeinek megfelelő. Ha mégis megteszi, az az érzékvilágban erkölcstelen, önző hajlamok forrása lesz. A szellemtudomány a maga világszemléletének ezen a pontján látja a gonosz eredetét. Félreismernénk a világrendet, ha azt hinnénk, hogy ez a világrend a gonoszság forrásai nélkül is fennállhatna. Ha ezek az erők nem volnának, az ember éterikus lényisége nem fejlődhetne ki az őselemi világban. Ha ezek az erők *csak* az őselemi világban fejtik ki hatásukat, teljes mértékben *jó* erők; gonoszt akkor művelnek, ha nem maradnak nyugton a lélek mélységeiben, és nem töltik be azt a hivatásukat, hogy az embernek az őselemi világhoz való viszonyát szabályozzák, hanem belekeverednek a léleknek az érzékvilágban való életébe, és ezen a révén önzésre alakulnak át. Ilyen minőségükben a szeretni tudás ellen hatnak, s így válnak az erkölcstelenség okozóivá.

Ha az erős én-érzet az éterikus testből az anyagiba megy át, ez a változás nemcsak az önzés megerősödését jelenti, hanem az éterikus test *gyöngülését* is. Az érzékfeletti eszméletnek fel kell fedeznie, hogy az érzékfeletti világba lépéskor a szükséges én-érzet annál gyöngébb, minél erősebb az önzés az érzékvilágban. Az önzés az embert lelke mélységeiben nem erősíti, sokkal inkább gyöngíti. Amikor az ember a halál kapuján áthalad, születése és halála közötti önzése úgy jelentkezik, hogy a lelket az érzékfeletti világ élményeinek befogadására alkalmatlanná teszi.

alál itt olyan lények, akiket nemcsak fizikai
szükségletek érdekelnek; de akiket azért is érde-
kel kell használni a maguk létezését, hogy meg-
szabaduljanak a világban. Azonban a világban áll minden
gondolattal, hogy az érzékfeletti világban
ugyanolyan áll, mint a világban. Az érzékfeletti világban
Az érzékfeletti világban áll minden gondolat, hogy az érzékfeletti világban
Az érzékfeletti világban áll minden gondolat, hogy az érzékfeletti világban

A szellemvilág lényei

Ha a lélek érzékfeletti eszmélettel lép az érzékfeletti világba, olyan körülmények közé kerül, amilyenekről az érzékvilágban fogalma sem lehet. Tapasztalja, hogy átalakulási képessége révén olyan lényeket ismer meg, akik többé-kevésbé rokontermészetűek vele; de észreveszi azt is, hogy talál itt olyan lényeket is, akikkel nemcsak rokontermészetűnek érzi magát, de akikkel azért is össze kell hasonlítania a maga lényiségét, hogy megismerhesse önmagát. Aztán módjában áll megfigyelni, hogy ezek a lények az érzékfeletti világban ugyanolyanok, mint ő a maga az érzéki világban. Az őselemi világban olyan lények kerülnek az ember lelke elé, akik *ebben* a világban fejlesztették ki azokat az erőket és képességeket, amiket az ember csupán akkor bír kibontakoztatni, ha éterikus testét és lényiségét és egyéb érzékfeletti részeit anyagi testben hordozza. Ezeknek a lényeknek, akikről itt szó van, ilyen anyagi-érzéki testük nincsen. Úgy fejlődtek, hogy éterikus testük révén

van olyan lelki lényiségük, amilyen az embernek anyagi teste révén van. Bár az emberhez bizonyos fokig hasonló természetűek, tőle mégis különböznek annyiban, hogy nincsenek alávetve az anyagi világ létfeltételeinek. Nincsenek érzékeik, mint az embernek, tudásuk mégis hasonló az emberi tudáshoz, de ezt a tudást ők nem érzékek révén szerezték, hanem úgy, hogy fogalmaik és egyéb lelki élményeik mintegy csak felbukkantak lényiségük mélységeiből. Egész belső életük adott; úgy hozzák fel lelkük mélységeiből, mint az ember a magáéból az emlékeit.

Az ember tehát olyan lényeket ismer meg, akik az érzékfeletti világban ugyanazok, ami ő az anyagi világban. Ebben a vonatkozásban ezek a lények a világrendben egy fokkal magasabban állnak, mint az ember, annak ellenére, hogy az említett módon vele egyformának tekinthetők. E lények birodalma az ember közönséges világa felett álló birodalom: olyan szellemuralom, amely a lények fejlettségének lépcsőzetén egy fokkal meghaladja az emberét. Az ő éterikus testük az emberétől - minden hasonlóság mellett - lényegesen különbözik. Míg az ember éterikus testének rokonszenvei és ellenszenvei révén a föld érzékfeletti életébe szőve él, ezeket a lényiségeket lelki életük nem köti a földhöz.

Ha az ember megfigyeli, hogy ezek a lények éterikus testük révén mit élnek meg, tapasztalja, hogy élményeik hasonlóak az ember lelkében folyókhoz. Vannak gondolataik, érzéseik és akaratuk. De éterikus testük révén olyasmire is képesek, amire az ember csak anyagi teste révén képes. Ők éterikus testük révén juthatnak saját lényiségük tudatára, míg az ember az érzékfeletti lényiségekről semmit sem tudhatna, ha az anyagi-érzéki testében megszerzett erőt fel nem vihetne az érzékfeletti világokba. Az érzékfeletti eszmélet ezeket a lényiségeket úgy ismeri meg, hogy olyan képességgé alakul, ami megfigyelhető az ember éterikus testének segítségével. Ez az érzékfeletti eszmélet az emberlelket abba a világba emeli, amely ezeknek a lényiségeknek a hazája és működési tere. Ebben a világban a léleknek mindenekelőtt önmagát kell átélnie, csak ezután jutnak tudatába azok a képek (képzetek), amelyek ezeknek a lényeknek megismerését közvetítik. *Ezek* a lényiségek ugyanis nem nyúlnak közvetlenül bele az anyagiéti világba, tehát az anyagi-érzéki embertestbe sem. Szellemi (érzékfeletti) lények ezek, amelyek az érzékvilágba be sem lépnek. Ha az ember az érzéki és az érzékfeletti világ között való határt nem veszi figyelembe, megeshet, hogy anyagi-érzéki tudatába olyan érzékfeletti képeket erőszakol, amelyek nem igaz kifejezései e lényiségeknek. Az ilyen képek azoknak a luciferi és ahri-máni lényiségeknek a hatásából származnak,

amelyek azonosak ugyan az imént leírt érzékfeletti lényiségekkel, de tartózkodásuk és működésük teréül azt a világot választották, amit az ember érzékvilágnak ismer.

Ha az ember az érzékfeletti eszmélet révén a luciferi és az ahrimáni lényiségeket az érzékfeletti világból veszi szemügyre (miután a »küszöb őrzőjével való találkozásból megtanulta, mennyire fontos, hogy az ember a két világ közti határt figyelembe vegye), ezeket a lényeket igazi valójukban fogja megismerni. Meg tudja majd különböztetni őket azoktól a szellemlényiségektől, amelyek megmaradtak a természetüknek megfelelő, eredetileg kiszabott működési terükön. Ebből a szemszögből kell a szellemtudománynak is a luciferi és az ahrimáni lényiségeket ismertetnie. A luciferi lényekről aztán kiderül, hogy nem az anyagi-érzéki világ a megfelelő működési terük, hanem - bizonyos tekintetben - az őselemi világ. Ha az ember éterikus testében éltetőén ható képek árából úgy hatolnak a dolgok a lélekbe, hogy nem keltenek káprázatot, akkor ezekre jellemző lehet a luciferiség akkor is, ha tettei nem vétnek a világrend ellen. A luciferiség ebben az esetben *főlszabadítóan* hat az emberietekre; az érzéki világgal való összefonódása felé emeli. Mihelyt azonban az emberlélek kizárólag az őselemi világban élendő életet az anyagi-érzéki világba viszi, mihelyt érzését az anyagi testben olyan rokonszen-

vek és ellenszenvek hatásának engedi át, amiknek csakis az éterikus testben kellene érvényesülniük, a luciferi lényiség olyan befolyáshoz jut, ami ellenszegül az egyetemes világréndnek. Ez a befolyás ott van mindenütt, ahol az érzékvilág rokonszenveiben és ellenszenveiben másképp hat valami, nem úgy, mint a szeretet. Az, amely az érzéki világ valamely más lényével való együttérzésen alapul. Szerethetjük az ilyen lényt némely tulajdonságaiért, kedvességéért, és akkor a szeretetünkbe semmiféle luciferi elem nem keveredhet. Ez a szeretet, amit a szeretett lénynek az anyagi létben jelentkező tulajdonságai idéztek fel, elzárkózik a luciferi hatás elől. Az a szeretet pedig, amely nem a szeretett lény tulajdonságain alapul, hanem a miénken, hajlamos a luciferi hatás befogadására. Azt a lényt, akit azért szeretünk, mert olyan tulajdonságai vannak, amelyek iránt természetünk szerint vonzódunk, lelkünknek azzal a részével szeretjük, amely a luciferi hatásoknak hozzáférhető. Sohasem szabad tehát azt mondani, hogy a luciferi elem minden körülmények között gonosz dolog. Az érzékfeletti világok életfolyamatait és lényiségeit ugyanis az emberiéleknek a luciferi elemek természete értelmében kell szeretnie. A világrénd ellen csak akkor vét az ember, ha azt a fajta szeretetet, amellyel az érzékfelettihez kellene vonzódnia, az érzékire fordítja. Az érzékfeletti iránt érzett szeretet jogosan ébreszt benne fokozottabb önérzetet, de az a szeretet, amit ezért

keresünk, luciferi csalogatást jelent. A szellemi iránti szeretet, ha a magunk kedvéért keressük, *felszabadítóan* hat; az érzéki iránti szeretet ellenben, ha csak a magunk kedvéért kívánjuk, nemcsak hogy nem felszabadító hatású, hanem a ki-elégülés révén - amely az ilyen szeretet célja - énünket béklyóba is veri.

Az ahrimáni lényiségek úgy érvényesülnek a gondolkodó lélekben, ahogyan a luciferiek az érzőben: odabéklyózzák a gondolkodást az érzékvilághoz. Eltérítik attól a valóságtól, hogy minden, a világegyetem nagy gondolatrendjének részeként érvényesülő gondolatnak egyetlen jelentősége van, és ez az érzéki létben nem található meg. Abban a világban, amelyben szervesen él az emberi lélek, az ahrimáni elemnek a luciferi elem szükségszerű ellensúlyozójának kell lennie. A luciferi elem nélkül viszont a lélek az érzéki lét szüntelen megfigyelésében töltene el életét és nem érezne vágyat arra, hogy ezen állapot felé emelkedjék. Az ahrimáni elem ellenhatása nélkül a lélek a luciferi elem hatalmába esne; az érzéki világ jelentőségét kevésre becsülné annak ellenére, hogy létfeltételeinek egy fontos része ebben a világban van. Az érzéki világról semmit sem akarna tudni. Az ahrimáni elemnek az emberi lélekben akkor van meg a helyes aránya, ha az érzéki világba való megfelelő beleéléshez vezet; azaz ha ezt a világot annak értékeljük, ami, és ha el is tudunk len-

ni nélküle, el tudjuk fogadni, hogy múlandó. Teljesen lehetetlen olyasmit állítani, hogy az ember a luciferi és az ahrimáni elemek hatalma előtt úgy menekülhetne, hogy ezeket az elemeket kiirtja magából. Ha például a luciferi elemet irtanánk ki magunkból, lelkünk nem bírna többé az érzékfeletti felé törekedni; ha pedig az ahrimánit, nem bírnánk többé az anyagi világot teljes jelentőségében megbecsülni. Az ember e két elem bármelyikével akkor helyezkedik helyes pozícióba, ha az egyik elemnek a másikat megfelelő ellensúlyává teszi. Ezeknek a világlényiségeknek minden ártó hatása egyedül abból ered, hogy hol itt, hol ott korlátlanul jutnak érvényre, nem a velük ellentétes erő által szabályozva.

Szellemi világlényiségek

Az ihletve látó eszmélet az őselemi világban olyan lényiségeket talál, amelyek olyan életet élnek itt, amelyet az ember csak az anyagi világban szerezhethet meg. Ezek a lények saját énjüket nem úgy érzik át, ahogyan az ember az érzéki világban a magáét; a maguk valóját *akarásukkal* sokkal erősebben hatják át, mint az ember a magáét; *magukat akarják*. Létüket olyasminek érzik, amit saját akaratuk révén maguk adnak maguknak. Ennek ellenére a gondolkodásukról nincs az az érzésük, hogy gondolataikat ők maguk termelik, ahogyan az ember a magáéit; minden gondolatukat sugallatnak érzik, olyasvalaminek, ami nem bennük, hanem a világban van, és a világból sugárzik beléjük. Ezekben a lényekben tehát sohasem merülhet fel kétség afelől, hogy gondolataik csak a világra kiárasztott gondolatrendszer tükörképei. Nem a *maguk* gondolatait gondolják: *gondolkodásuk a világegyetem gondolkodása*. Ezek a lények egész gondolkodásukkal benne élnek a vi-

lág gondolatban; de magukat akarják. Érzelmi életük ennek az akaratuknak és ennek a gondolkodásuknak megfelelően alakult. A világegyetem alkotórészének érzik magukat, és ez megfelel a világ egyetemességének.

Ha a szellemlétet szemlélő lélek ezeknek a lényeknek a világába éli bele magát, megkapja a saját gondolkodásának, érzésének és akaratának természetes fogalmát. Az ember lelkének ezek a képességei az őselemi világon belül, az éterikus embertestben nem bontakozhatnának ki. Az emberi akarat az őselemi világban csak gyöngé, álomszerű erő, az emberi gondolkodás pedig csak elhalványuló, elsuhanó fogalomvilág. Az én-érzet ott egyáltalán nem éledne meg. Mindehhez az ember anyagi teste szükséges.

Amikor az ihletve látó emberlélek az őselemi szellemvilágból a tulajdonképpeni szellemvilágba emelkedik, oly létfeltételek közé kerül, amelyek az érzéki világéitól még az őselemieknél is meszszebb állnak. Az őselemi világban még sok minden emlékeztet az anyagi világra. A szellemi világban az ember teljesen új viszonyok közé kerül. Semmit sem kezdhet ebben a világban, ha csupán azokkal a fogalmakkal rendelkezik, amiket az anyagi világban szerzett. Mégis az anyagi világban kell annyira megerősítenie belső életét, hogy a szellemi világba mindazt átvihesse, ami ott tartó-

kodását lehetővé teszi. Ha egy ilyen megerősített lelki életet nem vinne magával a szellemvilágba, ott egyszerűen elveszítené eszméletét. Csak úgy lehetne jelen, mint a növény az anyagi világban. A szellemi világba minden emberléleknek magával kell vinnie, ami az érzéki világban nincs meg ugyan, mégis meglevőnek látszik. Az érzéki világban olyan fogalmakat kell alkotnunk, amelyekre ez a világ ösztökél, de benne semmiféle dolog vagy folyamat közvetlenül nem felel meg. Az anyagi világjelenségei és folyamatai a szellemi világban jelentéktelenek. Az érzékelhető dolgok és az anyagi világ fogalmai a szellemi világban nem fordulnak elő. A szellemvilágba való belépéskor, úgyszólván, mindent kívül kell hagynia az embernek, amire csak fizikai fogalmak alkalmazhatók. Az érzékelhető dolgoknak vagy folyamatoknak meg nem felelő fogalmak azonban akkor is megvannak az emberi lélekben, amikor belép a szellemvilágba. Természetes, hogy ezek között a fogalmak között tévesek is lehetnek. Ha ezek a szellemvilágba való belépéskor a tudatban vannak, már a létükkel elárulják, hogy nem odavalók. Hátasukkal arra ösztönzik a lelket, hogy térjen vissza az érzéki vagy az őselemti világba, s ott a téves fogalmak helyett tanulja meg a helyeseket. De ha helyes fogalmakat visz a lélek a szellemvilágba, ott csupa rokonszerűség törekszik elébe; a lélek megérzi, hogy ott olyan *lények*, amilyeneknek a maga életében csak a gondolatokat ismerte.

Ezeknek a lényiségeknek testük is van, ezt gondolat-testnek nevezhetjük. Ebben a gondolat-testben ezek a lények önálló életet élnek, ahogyan az érzéki világon belül az ember is önállóan éli a maga életét. Az ember által rendszerint megszerzett fogalmak közül elsősorban az érzelmekkel telített gondolatok alkalmasak lelki életének olyan megerősítésére, hogy a szellemvilág lényiségeiről valamilyes képzete legyen. Ha az odaadás, amit az őselemben világban szükséges átalakulási képesség céljából amúgy is ki kell fejleszteni, annyira erős, hogy ebben az odaadásban az idegen lény (akivel az ember azonosnak érzi magát) nemcsak rokonszenv vagy ellenszenv révén érezhető, hanem a maga sajátosságát megtartva az odaadó lélekben meg is tud éledni, akkor bekövetkezik a szellemvilág észlelésének képessége. Akkor az egyik lény ilyen, a másik amolyan módon szól a lélekhez, és olyan szellemi érintkezés támad, amely gondolatátvitellel való beszélgetésnek mondható. Gondolatokat él az ember, de tudja, hogy ezekben a gondolatokban a lények életét éli. Olyan lényekben élünk, amelyek nemcsak kifejezik magukat a gondolat révén, hanem teljes valójukkal maguk is benne vannak a gondolatban, ilyen módon élhet az ember lelke a szellemvilágban.

Az őselemben világ lényiségeivel szemben a lélek úgy érzi, hogy ezek a lényiségek a világgondolatokat mint egyéni valójukat élik, és *önmagukat élte-*

tő akaratok ennek a sugárzó világgondolkodásnak megfelelő akarat.

Azokkal a lényiségekkel szemben, akiknek nem kell az őselemi világba alászállniuk, hogy elérhessék azt, amit az ember előbb az érzékvilágban ér el (akik a lét eme fokára már a szellemvilágban eljutnak), az emberlélek úgy érzi, hogy ezek a lények csakis gondolat-valóból állnak, s a világgondolatok beléjük nemcsak sugárzanak, hanem a teljes egyéni valójukkal benne élnek ebben a gondolatsugárzásban. Teljesen odaadják magukat a bennük élő világgondolatoknak, hogy ezek bennük gondolkodjanak. *Életük* a világgondolatok beszédének megértésében telik el. *Akaratok* pedig abban áll, hogy gondolatszerűen tudják megjeleníteni *magukat*, és ez a gondolat-létük lényiesen hat vissza a világra. Gondolat-lények, akik beszélni tudnak más gondolat lényekkel.

Az ember gondolatainak élete ezen szellemi gondolatlények életének tükörképe. Abban az időszakban, amely az emberi lélek felett a halál és az új születés között elsuhan, ez a lélek úgy él ebbe a gondolatlényi életbe fonódva, ahogyan az érzéki világban az anyagi létbe fonódott. Ha aztán a születés (illetve a fogadás) révén megint az anyagi létbe jut, örök gondolati lényisége úgy hat, hogy sorsát alakítja, sugalmazza. Minden emberi sorsban hatnak az előző földi életekből megmaradt él-

menyek éppúgy, ahogyan a tisztán gondolatléti lények szoktak hatni a világban.

Ha az érzékfeletti eszmélet belép a gondolatéletű lények szellemvilágába, az anyagi világhoz képest teljesen új viszonyok között találja magát. Az anyagi világ a szellemvilágban egészen másnak tűnik, éppúgy, ahogyan az anyagi világban a szellemi volt másféle. Ám ez az érzékvilág a szellemszemléletben elvesztette mindazt, ami az anyagi létben észlelhető volt belőle. Minden olyan tulajdonság, ami az érzékek vagy a hozzájuk kapcsolt értelem révén jut a tudatba, mintha nyomtalanul eltűnt volna. Ellenben megmutatkozik a szellemvilágból szemlélve, hogy valódi, eredendő természete szerint az anyagi világ is szellemi. A szellemvilágban szétekintő lélek elé a hajdani érzékvilág helyett szellemvilági lények kerülnek, akik mind kifejtik a maguk hatását, mégpedig úgy, hogy e hatások révén olyan világ keletkezik, amelyet az ember anyagi létében ismert. A szellemvilágban a szem előtt az érzékvilágbeli tulajdonságok, erők, anyagok, stb. mind eltűnnek, pusztán látszatnak tűnnek. Ebből a világból akkor már csak lényiségeket lát az ember. De ezekben a lényiségekben van az igazi valóság.

Hasonló az eset az őselemi világ esetében is. A szellemvilágból rátekintő szem elől eltűnik belőle minden, ami nem merő lényiség, és a lélek érzi,

hogy ebben a világban is olyan lényiségekkel van dolga, akik hatásukkal azt a létet teszik lehetővé, amely a rokonszenv és ellenszenv révén őselemi létként jelentkezik.

Az érzékfeletti világokba való bekapcsolódás lényeges részlete, hogy a tudatunkat az érzékvilágban környékező tulajdonságok és állapotok helyébe tudatunkat az érzékvilágban környékező *lényiségek* lépnek. Az érzékfeletti világ végül lényiségek világaként és e lényiségek tetteinek kifejezéseként mutatkozik meg. De az érzéki és az őselemi világok is a szellemvilági lényiségek tetteinek látszanak.

Az ember anyagi testének első alkata

Ennek az írásnak egyik előző fejezetében szó volt bizonyos nap- és hold-létről, amely állapotok a földlétet megelőzték. Az ihletve látó szemlélet előtt csak a holdlétben belül jelennek meg olyan hatások, amelyek a földkorszakbeli élet hatásaira emlékeztetnek. Ilyen hatások azonban nem észlelhetők, ha az ihletve látó pillantás a földnek távoli, ősrégi naplétébe száll vissza. A naplét már teljesen a lényiségek világa és tetteié. Hogy erről a naplétről valamilyes benyomást szerezhessünk, távol kell tartanunk magunktól minden fogalomtól, ami a föld ásványi és növényi életének köréből való. Az ilyen fogalmaknak ugyanis csak a föld előző állapotaira és - a növényi élet birodalmából való fogalmak tekintetében - a réges-rég elmúlt holdlétre vonatkozóan lehet jelentősége. A föld ősrégi nap-állapotához oly képzetek vezetnek vissza, amelyek az állatok és az emberek köréből származnak, de semmit sem *ábrá-*

zólnak csakis abból, ami az érzékek számára ezeken a lényeken megmutatkozik.

Az ember érzékfeletti eszmélete az éterikus testen belül hatékony erőket talál, amelyek kifejezik, miként kapta az éterikus test a világtörténelem során - szellemvilági lényiségek tettei révén - az ősi napkorszakban a maga első formáját. Ennek az alkatnak a fejlődését tovább kísérheti figyelmünk a napkorszakon és a földkorszakon át, s megállapíthatjuk, hogy e korszakok folyamán megváltozott, és az ember éterikus testévé lett.

Az ember anyagi testének megértése az emberi eszméletnek más működését is megköveteli. Ez a test elsőre olyannak tűnhet, mintha az éterikus testnek valami külsőséges, lenyomatszerű mása volna. A pontos megfigyelő előtt azonban világos lesz, hogy az ember az érzéki létben sohasem érhetné meg lényiségének teljes kibontakozását, ha az anyagi test nem volna más, csak az éterikus test érzéki-anyagi megnyilatkozása. Ha ez volna a valóság, lenne bizonyos akarata, érzése és gondolkodása az embernek, csakhogy ez nem lenne úgy összefoglalható, hogy az ember lelkében önmaga átélésének tudata kifejeződjék. Ez egészen világosan mutatkozik meg, ha a tudat a szellem-szemléletre képessé fejlődik. Az ember számára ez csakis az anyagi világban következhet el, amikor az ember az anyagi-érzéki teste burkolja be.

Ebből a világból viheti az őselemi és a szellemvilágba éterikus és asztrális testét. Az ember éterikus és asztrális teste ugyanis olyan, hogy ilyen én-élmény eleinte nem keletkezik benne. Azért van érzéki-anyagi teste, amiben ez az élmény jelentkezik. Ha az anyagi-érzéki testet a szellemvilág fokáról szemléljük, észrevehető, hogy benne olyan lényies dolog él, ami még itt sem nyilvánul meg a maga teljes igazságában. Ha az eszmélet ihletve látón lép a szellemvilágba, a lélek beleéli magát a gondolatok lényiességébe; csak hogy az én-élmény, ahogyan a megfelelőképpen megerősített gondolathatalom révén ebbe a világba belevihető, nem pusztán világgondolatokból szövődött; a világgondolatok birodalmában nem érzi még ebben a környezetben a maga lényiségével egyfajtajúakat. A léleknek, hogy ilyesmit megérezhessen, az érzékfelettibe még beljebb kell kerülnie. Olyan élményeket kell megéreznie, amelyekben gondolatai is elhagyják, s ő olyanformán áll ebben a világban, hogy minden érzéki élménye (a gondolkodás, érzés és akarat) ezen az érzékfelettségbe vezető úton mögötte maradjon. Így lesz egy azzal a lényiséggel, amely a világ megismerésében előbbre van mindannál, amit az ember érzéki, éterikus vagy asztrális lényként megfigyelhet. Ezután az ember az előtte már föltárult és megismert szellemvilágnál is magasabb rendű világban érezheti magát. Ezt a világot, amelyben csak az én éledhet meg, hadd ne-

vezzük szellemlét-feletti világnak. Ebből a világból még a gondolatok lényiségének birodalma is külső világnak látszik. Ha az érzékfeletti eszmélet ebbe a világba került át, olyan tapasztalatra tesz szert, amely a következő módon jellemezhető. (Ez a jellemzés azonban csak akkor alakul ki, ha az érzékfeletti eszmélet útjának összes fokozatát végigjárjuk.) Ha a lélek magára ismer az éterikus testben, és környező világát az őselemi életfolyamatok és lényiségek képezik, akkor az anyagi testen kívül tudhatja magát; ez az anyagi test azonban megmarad lényiségnek, bár kívülről megváltozni látszik. A szellemvilági pillantás előtt két részre oszlik, az egyik a földkorszak kezdete óta a jelenkorig tevékeny szellemi lényiségek tetteinek kifejezésekként mutatkozik, a másik olyasminek a kifejezése, ami a földnek már az ősi holdállapotában is megvolt. Így is marad, ameddig az eszmélet az őselemi világban éli tudatát. Ebben a világban megtudhatja, hogy az ember az ősi holdállapot idején milyen volt. Ha az eszmélet a szellemvilágba lép, az anyagi testnek megint leválik bizonyos része, mégpedig az, amely a holdállapot folyamán szellemi lényiségek tettei révén képződött. Bizonyos rész azonban megmarad, mégpedig az, amelyik a földnek már napállapota idején is mint az ember anyagi lényisége volt. De még ebből az anyagi lényiségből is csak bizonyos rész marad meg, az, ami a szellemi lényiségek tettei révén a napkorszak idején ala-

kult. Az, ami ebben az esetben marad meg, a szellemi lényiségek művének csakis a szellemlétféletti világ fokáról nézve látható. Ez pedig olyannak nyilvánul meg, ami a napkorszaknak már kezdetén is megvolt. Hogy ezt megismerjük, el kell hatolnunk vissza, a földnek még a maga napkorszak *előtti* állapotáig. Az *okkult tudomány* című munkámban megkíséreltem indokolni, miért nevezhető a földnek ez az állapota »Szaturnusz«-állapotnak. A föld ebben az értelemben volt Szaturnusz, mielőtt nappá lett, és ennek a Szaturnusz-állapotnak folyamán keletkezett az egyetemes világfejlődésből a szellemi lényiségek tettei révén az anyagi embertest első alkata. Ez az alkat aztán a nap-, hold- és földkorszakokon át a szellemi lényiségek egymásra rakódó tettei révén a mostani anyagi embertestté alakult át.

Az ember igazi énje

szavak, gondolatok, érzések, amelyek a lélek szívében élnek, és amelyek a világunkat alkotják. A lélek a gondolatok és érzések szíve, amely a világunkat alkotja. A lélek a gondolatok és érzések szíve, amely a világunkat alkotja.

A lélek, ha a maga asztrális testében éled magára és környező világát a gondolatlények alkotják, nemcsak anyagi, hanem éterikus testén is kívül lévőnek érezheti magát. Ráérez azonban arra is, hogy gondolkodása, érzése, akarata a világegyetemben mennyire szűk területre korlátozódik, pedig ő a maga őseredeti lényisége szerint még többet ölelhetne fel, mint amennyi ezen a területen jut neki. Az ihletve látóvá fejlődött lélek a szellemvilágban így szólhat magához:

- Az érzéki világban arra korlátoztattam, amit az anyagi test megfigyelnem enged; az őselemi világban az éterikus test korlátoz, hogy világom egy szigetnek rémlik, és én szellemi lételemet csak ennek a szigetnek a partjáiig érzem. Ezeken a partokon túl olyan világ terül el, amit csak akkor láthatok, ha sikerül keresztülküzdenem magamat a gondolatlények által szemem elé szőtt fátyolon.

A lélek keresztül bír küszködni ezen a fátyonon, ha az odaadását, amelyre már az őselemi világban való élete céljából is szüksége van, egyre készségesebbé fejleszti. Az anyagi-érzéki világban fejlődő erőit fölöttébb szükséges megnövelnie, hogy az érzékfeletti világokban eszméletének fáradása, elhomályosulása, sőt megsemmisülése ellen védett legyen. Az anyagi-érzéki világban a léleknek csupán a természettől való erőre van szüksége, hogy gondolkozhasson. Az őselemi világban a gondolatok álomszerű élményekké válnak, s ezeknek felejtés a sorsa, vagyis egyáltalán nem válhatnak tudatossá, ha a lélek e világba lépése előtt a maga belső életének megerősítésén nem dolgozik. Különösen az akaraterejét kell megerősítenie; az őselemi világban ugyanis a gondolat nem pusztán gondolat többé; belső hatékonysága, saját élete van. Hogy a tudat köréből ki ne vonja magát, az akaratnak kell visszatartania. A szellemvilágban a gondolatok teljesen önálló élőlények. Hogy a tudatban megmaradjanak, a léleknek annyira erősnek kell lennie, hogy önállóan fejthesse ki azt az erőt, amit az érzéki világban az anyagi test ad neki, az őselemi világban pedig az éterikus test rokonszenvei és ellenszenvei árasztanak. A szellemvilágban erről is le kell mondania. Ott az anyagi és az őselemi világból való élményei csak emlékek. O pedig kívül van ezen a két világon, körülötte a szellemvilág. Ez a világ az asztrális testre közvetlenül nem hat. A léleknek meg kell tanulnia, ho-

gyan éljen magáért a saját emlékeiből. Tudata eleinte csak ez: voltam, és most a semmivel állok szemben. De ha az emlékek olyan lelki élményekből bontakoznak elő, amelyek nem pusztán ábrázolásai bizonyos érzéki vagy őselemi életfolyamatoknak, hanem ezek által keltett szabad gondolatélmények, akkor a lélekben az emlékek és a környező szellemvilágnak képzeletbeli semmije között bizonyos gondolatnyelvű beszélgetés indul meg. Ami ennek a beszélgetésnek az eredménye, az asztrális test tudatában fogalomvilággá válik. Az erő, amelyre a lélek fejlődésének eme pontján szüksége van, lehetővé teszi a megállást ama világ partján, amit addig egyedülinek ismert és bírhatott, hogy szemtől-szembe kerüljön a valóban vélt semmivel. A lelki élet számára ez az állítólagos semmi eleinte valóban *igazi semmi*. De a lélek mögött mégis ott van emlékeinek világa. Van rá módja, hogy ezekbe az emlékekbe *valahogyan* belekapaszkodjék. Van lehetősége, hogy bennük éljen. S mennél inkább él bennük, annál inkább gyarapítja asztrális teste erőit. Ezzel az erővel kezdődik az a beszélgetés, amit a lélek elmúlt léte és a szellemvilág lényiségei folytatnak egymással. A lélek ebben a beszélgetésben asztrális lényként ismer magára. Más kifejezéssel, régi hagyományoknak megfelelővel, így is mondhatjuk: az emberi lélek asztrális lényként a világ-igében éled magára. Világigén értvén azon gondolatlények gondolatteit, amelyek élő szellembeszédképpen vannak je-

len a szellemvilágban; de úgy értve, hogy ezek a szellembeszélgetések a szellemvilágra nézve annak tekinthetők, ami az érzéki világban a tett.

Ha a lélek a szellemlét-feletti világba akar átlépni, az érzéki és az őselemi világból való emlékeit ki kell irtania. Ezt azonban csakis akkor teheti, ha a szellembeszélgetésből bizonyosságot merített afelől, hogy létét nem fogja teljesen elveszteni, amikor megsemmisíti magában mindazt, amit eddigi léte eszmélete adott. A léleknek csakugyan bizonyos szellemi szakadék elé kell állnia, és a szélén kell elszánnia magát arra a döntésre, hogy akaratát, érzését és gondolkodását feledje. Tudatosan kell a múltjáról lemondania. Ezt az elhatározást, amely ezen a ponton szükségessé válik, a tudat teljes alvásának, nem pedig az anyagi vagy az éterikus test előidéző folyamatnak nevezhetnénk. Ezt az elhatározást, amely ezen a ponton szükségessé válik, a tudat teljesen alvásának, nem pedig az anyagi vagy az éterikus test által előidéző folyamatnak nevezhetnénk. Ezt az elhatározást azonban olyannak kell elképzelnünk, aminek nem az a célja, hogy a tudat szünete után ugyanazt a tudatot idézze fel, amely előzőleg megvolt, hanem olyanak, hogy saját akarata által ez a tudat feledésbe merüljön. Figyelembe veendő, hogy ez a folyamat csakis a szellemvilágban lehetséges. Az anyagi világban a megsemmisülés a halál; az őselemi világban viszont nincs halál. Ha az ember az őselemi vi-

lágba tartozik, nem halhat meg; csak más lényiség-gé változhat. A szellemvilágban már a szó szoros értelmében vett határozottabb változás sem lehetséges; mert bármivé változik is ott az emberi lény, a szellemvilágban a múlt a lélek saját, tudatos létének bizonyul. Ha ennek az emlékezetbeli létnek a szellemvilágban el kell tűnnie, szükséges, hogy a lélek a saját elhatározásával süllyessze feledésbe. Az érzékfeletti eszmélet akkor jut ilyen saját akaratú elhatározásra, ha a kellő lelki erővel kiharcolta. Ha erre kerül a sor, az eszmélet elé a feledésből felmerül az én igazi lényisége. A szellemlét-feletti világkörnyezet adja meg az emberi léleknek az igazi énről való tudatot. Ahogyan az érzékfeletti eszmélet az éterikus és az asztrális testben, ugyanúgy tud megéledni az igazi énben is.

Ezt az igazi ént nem a szellemvilági szemlélet alkotja; ez minden lélekben megvan, ott él a lélek mélységeiben. Az érzékfeletti eszmélet csupán tudatosan éli át azt, ami az emberlélek számára nem tudatos, de lényiségéhez tartozó valóság.

A fizikai halál után az ember mind jobban beleéli magát a szellemvilág-környezetbe. Ezen a körön belül lényé mindenekelőtt az érzékvilágból való emlékeivel töltődik fel. Bár az anyagi-érzéki test nem támogatja már, tudatosan képes az emlékezésekben élni, mert ezekben a nekik megfelelő gondolatlények öltenek testet úgy, hogy az

emlékezések már nem az anyagi-érzéki világban rájuk jellemző árnyékéleket élnek. A halál és az új születés között pedig a szellemvilág-környezet gondolatlényei olyan erősen hatnak, hogy a feledés akaratlanul is bekövetkezik. S ezzel a feledéssel egyszerre merül fel az igazi én élete. Az ihletve látó eszmélet szabad szellemtettnek látja a lelki élet megerősítése révén azt, ami a halál és az új születés közötti élményfolyamatban bizonyos mértékben természetes. Az anyagi-érzéki élményfolyamatban azonban az előző földi életekre való emlékezés sohasem lehetséges, ha a földi életek idején gondolkodásunkat nem irányítottuk a szellemvilágra. Hiszen amikor határozottan felismerhető eredetű emlék merül fel, arról mindig tudnunk kellett előbb. Így az embernek magáról, mint szellemvilági lényről is tudnia kell, ezt a tudatot pedig az egyik földi létben kell megszereznie, ha a következő földi életében valamely előzőre emlékezni akar. Ezt a tudatot azonban nem szükséges az ihletve látás révén megszereznie. Aki ihletve látás révén szerez közvetlen tudatot a szellemvilág felől, annak lelke a következő földi élet idején az előzőre úgy emlékezhet, ahogyan az érzéki életben valamely közönséges élményére. Aki a szellemtudományba *megértéssel*, de szellemvilági szemlélet nélkül hatol be, annak lelkében ez az emlék úgy merül fel, hogy afféle érzéki emlékhöz hasonlít, amit csupán egy leírásból ismert eseményről őriz a lelkünk.

Az elmondottak néhány vonatkozásának összefoglalása

Az ember magában hordozza a maga igazi énjét, amely a szellemlét-feletti világhoz tartozik. Ezt az igazi ént az anyagi világban mintegy elta-
karják a gondolkodás, az érzés, az akarat élmé-
nyei. Még a szellemvilágban is csak akkor eszmél
az ember igazi énjének tudatára, ha megsemmisí-
ti minden, a gondolkodás, az érzés és az akarat ré-
vén megélt emlékét. Az igazi énről való tudat az
anyagi, az őselemi és a szellemvilágban átélt való-
ságok elfeledéséből merül föl.

Az anyagi-érzéki embertest akkor mutatkozik
meg a maga igazi valóságában, ha a lélek az érzék-
feletti világból veszi szemügyre. Ekkor derül ki,
hogy első alkatát az egyetemes világfejlődés folya-
mán a földnek a nap-állapota előtti Szaturnusz-ál-
lapota idején nyerte. A nap-, hold- és föld-állapot
során aztán fejlődött olyanná, amilyen most.

Az előbb elmondottak alapján az ember valamennyi lényisége a következőképpen szemléltethető:

1. *Anyagi test az anyagi-érzéki környezetben.* E test révén az ember önálló egyednek (a maga énjének) ismeri meg magát. Ez az anyagi test a maga első alkatában az egyetemes világszületésből fakadva, a föld rég elmúlt Szaturnusz-állapota idején képződött, és a föld csillagéletének négy korszakán fejlődött azzá, ami most.

2. *A finom, éterikus test az őselemléti környezetben.* E test révén az ember a földi élet-test tagjának ismeri meg magát. Ez az éterikus test a maga első alkatában az egyetemes világszületésből fakadva a föld rég elmúlt nap-állapota idején képződött, és a föld csillagéletének három korszakán fejlődött azzá, ami most.

3. *Asztrális test a tisztán szellemvilági környezetben.* E test révén az ember a szellemvilág tagja. Ebben a testben van az embernek az a másik énjé, amely az ember újabb földi életében jut érvényre.

4. *Az igazi én a szellemlét-feletti világkörnyezetben.* Ebben az igazi énben az ember még akkor is megtalálja magát, amikor már mind az érzéki,

mind az őselemi, mind a szellemvilágból való minden élménye (az érzékek, a gondolkodás, az érzés s az akarat minden élménye) feledésbe merült.

amennyi című könyveim
kifejtettek viszonyáról

**Megjegyzések az itt elmondottak
és a Teozófia és Az okkult
tudomány című könyveimben
kifejtettek viszonyáról**

Azoknak a szavaknak, amelyekkel az emberi léleknek az őselemi és a szellemvilágbeli élményeit kívánjuk megnevezni, ezekhez az élményekhez kell alkalmazkodniuk. Az ilyen elnevezések tekintetében figyelembe veendő, hogy az élmény átélése már az őselemi világban is egészen más lefolyású, mint az érzéki világban. Ez az átélés ott a lélek átalakulási képességén és rokonszenvek, valamint ellenszenvek megfigyelésén alapul. Ezeknek az élményeknek a változékony természetéből valaminek szükségszerűen meg kell maradnia ezekben az elnevezésekben. Nem lehetnek annyira merevek, mint az anyagi világra vonatkozók. Aki ezt a teljesen a természetében rej-

lő dolgot, nem veszi figyelembe, könnyen ellentmondást találhat ennek az írásnak fogalomalkotása és *Teozófia*, valamint *Az okkult tudomány* című munkáim fogalomalkotása között. Ez az ellentmondás megszűnik, amint átgondoljuk, hogy az utóbb említett két munkában úgy választottam meg a neveket, hogy találóan jellemezzék a léleknek azon élményeit, amiket egyrészt a születés (fogantatás) és a halál, másrészt a halál és az új születés közötti teljes kifejlődése alatt él át. Ebben az írásban azonban azokra az élményekre tekintettel alkalmazom a neveket, amiket az ihletve látó eszmélet akkor él át, amikor az őselemi és a szellemvilág területeire lép.

A *Teozófiából* és *Az okkult tudományból* meg tudható, hogy a halálban az anyagi-érzéki test leválása után az a test is hamar leválik a lélekről, amit ebben az írásban éterikusnak nevezünk. A lélek ezután eleinte abban a lényiségben él, amit itt asztrálisnak jeleztünk. Az éterikus test a lélekről való leválás után az őselemi világban átmegy azokba a lényiségekbe, amelyek ezt a világot alkotják. Az éterikus testnek ezen átalakulásakor az ember lelke már nincs a testtel. Ám az őselemi világ életfolyamatait a lélek a *maga külső világaként* éli át a halál után. Az őselemi világnak ezt a kívülről való átélését a *Teozófia* és *Az okkult tudomány* úgy írja le, mint a léleknek a *lelkek világán* való áthaladását. Úgy kell tehát elképzelnünk ezt az álla-

pótot, hogy a lelkek világa azonos a világgal, amit itt az érzékfeletti eszmélet fokáról tekintve őseleminek nevezünk. Ha a lélek a születés és a halál közötti időszakban - ahogy a *Teozófiá-ban* olvasható - a maga asztrális testétől elválik, akkor abban a lényiségben él tovább, amit itt az igazi énnel említettem. Az asztrális test, amikor a lélek már nincs vele, átéli azt, amit ez az írás a »feledés« kifejezéssel jellemez. Az asztrális test olyan világba kerül, amelyben semmi sincs az érzéssel észlelhetőből, vagy akarattal, érzéssel, gondolkodással az anyagi testben átélhetőből. Ezt a világot a maga *külső világaként* éli meg az igazi énnel tovább élő lélek. Ha ebben a külső világban való életet kívánjuk jellemezni, úgy tehetjük, ahogyan a *Teozófia* és *Az okkult tudomány* című munkáimban jelzik, azaz a szellemvilági birodalom területén való áthaladásnak. Az igazi énnel magára érredő lélek aztán a szellemvilágban *maga körül* látja azt, ami érzéki léte idején lelki élményként képződött *benne*. Abban a világban, amit itt a gondolatlények világának írtunk le, a halál és az új születés között a lélek mindazt megtalálja, amit az érzéki létben észlelte, gondolkodása, érzése és akarata révén közvetlenül élt át valamikor.

szellemvilágban maga körül látja azt, ami érzéki léte idején lelki élményként képződött benne. Abban a világban, amit itt a gondolatlények világának írtunk le, a halál és az új születés között a lélek mindazt megtalálja, amit az érzéki létben észlelte, gondolkodása, érzése és akarata révén közvetlenül élt át valamikor.

Még néhány megjegyzés (1918)

Ha lelkünk azt a képességet akarja megszerezni, hogy megismerhesse az érzékfeletti világot, erejét mindenekelőtt az által kell növelnie, hogy önmagában fejleszti a képzeletet. Ámde ennek erősebbnek kell lennie, mint a köznapi eszméletben. A köznapi eszméletben ugyanis a képzelet sokkal csekélyebb erejű az észlelésnél. Ha ekkora erővel működné, sohasem bírna a lélek az érzékfeletti világba hatolni. Bár megmarad képzeletnek, az érzékelés erejét kell elérnie, nem szabad a szemléletiség árnyszerű, másodlagos képeinek felidézésében megrekednie. Önmagát kell szemlélhetővé, képszerűvé tennie. Az embernek eleven *képeket* kell alkotnia. Ez azonban nem azon múlik, hogy az ember a maga lelki erejével benne él-e ezekben a képekben. Figyelmét ezekről a képekről el kell fordítania, és magára a képalkotó lelki működésre irányítani. Így a belülről megerősödött öntudat állapotában érzi magát az ember; és ha ezt a bensőséges lelkigyakorlatot újra meg

újra elvégzi, hetek, hónapok, sőt néha hosszabb idő múltán észreveszi majd, hogy megerősített öntudata révén egyfajta érzékfeletti világgal jutott kapcsolatba. Az érintkezés ezzel a világgal eleinte zavaros, kezdetleges, mintha csak általános érzékelési hatás lenne, később azonban a zavaros kezdetlegességből egy konkrét, tárgyias képvilág alakul ki. Az ember észreveszi, hogy a képalkotás gyakorlása révén nemcsak az öntudata erősödött meg, hanem valami külső szellemi valóság idézi fel a képeket, amik egy teljesen konkrét érzékfeletti világ ábrázolása. (Ez az emberi lélek tapasztalata alaposabban azokról a képekről, amelyekkel a lélek a szellemvilágba vezető útján találkozik, és amikről ennek az írásnak a 21. oldalán van szó.) Amikor valaki az érzékfeletti eszméltre törekszik, és ezeket a folyamatokat határozott belső átélésben jeleníti maga elé, csalhatatlan lehetőséget nyeri annak, hogy az érzékfelettség mezőin megismerje a valóságot, és megkülönböztesse a képzelet puszta ábrándképeitől.

*

Ennek az írásnak a 21. oldalán szó van arról, hogy az érzékfeletti életet élő eszméletnek képei »eleinte olyanok, mint valami függöny, amit a lélek az érzékfeletti világ elé von, amikor az megérinti«. Mi is ez a függöny? Kezdetben a képek csak arra valók, hogy az ember öntudatát az érzékfeletti világba emeljék. Hatásukra az ember

szellemvilági lénynek érzi *magát*, de nem látja tárgyilagosan az érzékfeletti külső világot. Olyasmi ez, hogy a fizikai testben is a szervezet része a szem, de ez a szem nem lehet vak, hogy a külső világ ne hathasson rá. A lélekben keletkező képeknek láthatóvá kell válniuk azáltal, hogy bennük az ember a maga énjét működteti. Előbb-utóbb a saját fejlődésük révén fognak láthatóvá válni. Pedig az ember nem is látja, csak a lelkében érzi őket, mégis észreveszi segítségükkel az érzékfeletti valóság lényiségét.

*

Az érzékfeletti világba lépéskor egyik legelső észleletünk, hogy az ebbe a világba emelt öntudatunk rokonszenvek és ellenszenvek szövevényében kapcsolódik e világ lényiségeihez. (Lásd a 60. oldalt.) Már az így átélt élményeken észrevesszük, hogy képzeletünkben is el kell hagynunk az anyagi világot, ha csakugyan be akarunk lépni az érzékfelettibe. Amit az érzékfelettiben látunk, azt viszont leírhatjuk az érzéki világból való képekkel. Beszélhetünk például arról, hogy némely lények bizonyos színjelenség módján mutatkoznak meg. De aki az érzékfelettien lényiesnek ilyen leírását kapja, sohasem hagyhatja figyelmen kívül, hogy az igazi szellemfürkésző e szín említésével azt vallja: íme, olyasmit élt át, amit a lelke úgy észlel, *ahogy* az illető színt az érzéki eszmélet. Aki azt mondja, hogy olyasvalami bukkant elé, ami *ha-*

sonló a színhez, az nem szellemfürkésző, hanem látomáskezelő vagy káprázatlátó. A rokonszenv és ellenszenv élményeivel azonban az érzékfeletti észlelet első benyomásai csakugyan belénk vetődnek. Vannak emberek, akik éppen azért éreznek csalódást, mert a szellemtanulmányozó kénytelen megmondani nekik, hogy amikor olyan képzeteket említ, amik az érzéki élmények köréből valók, csak szemléletessé akarja tenni azt, amit látott. Az ilyen emberek ugyanis nem arra törekszenek, hogy az érzéki világtól megkülönböztetett érzékfelettit ismerjenek meg, hanem az érzéki világ mását akarják érzékfeletti világnak tekinteni. Ez az érzékfeletti világ finomabb, légiesebb az anyaginál, de semmiképpen sem támaszt olyan követelményt, hogy ne érzéki képzetekben szemléljük. Aki azonban igazán meg akarja közelíteni a szellemvilágot, annak rá kell szánnia magát arra is, hogy új fogalmakat szerezzen. Aki csak az érzéki világ bizonyos felhígított, ködképszerű másáról ábrándozik, az az érzékfeletti világot sohasem fogja igazán megismerni.

Az emlékező erő, amely a közönséges eszmélet lelki életében jelentős szerepet játszik, alkalmazott emberi képességként az érzékfeletti világ észlelésében nem vehető tekintetbe. (Nem szabad megfeledkezni erről, ha a 62. oldalon olvashatókat nem akarja félreérteni!) Az emlékezőtehetség

az emberi léleknek az anyagi világbeli életében azért sajátja, mert a lélek a működését ebben a világban testi szervezete révén fejt ki. Mihelyt az érzékfeletti világba felemelt lélek ennek az érzékfeletti világnak a lényeivel és az életfolyamataival áll szemközt, már nem emlékezik. Tulajdonképpen csak *nézi*, ami ebben a világban eléje tárul, úgy nézi, hogy benyomásainak semmiféle emléke nem marad, mire testébe megint visszakerül. De a dolog mégsem marad ennyiben. A lélek a maga anyagi világbeli élményeiből az emlékezetnek bizonyos *utózungását* viszi magával, s ennek révén az érzékfeletti életben azt érezheti, hogy a szellemvilágban ugyanaz, ami az érzékiben. Erre az emlékezőképességre szüksége van, máskülönben öntudatával szakadna meg a kapcsolata. De az érzékfeletti világba fölemelt öntudat még olyan képességre is szert tesz, amellyel világbeli élményeinek benyomásait úgy alakíthatja át, hogy azok testi világunkban az anyagi világhoz hasonló hatásokat keltsenek. Így lehetséges, hogy a lélek az érzékfelettségben átéltekről valami emlékszerű képet tud megőrizni, máskülönben ezeket az élményeit mindig elfelejtené. Míg azonban az anyagi világi benyomásai az embernek segítenek emlékezni, addig az érzékfelettség birodalmában az embernek magának kell élményeivel olyan állapotba kerülnie, ami lehetővé teszi, hogy később a köznapi eszméletben is tudjon róluk. Az érzékfeletti élményekben ugyanis mindennek a tudatosság teljes

fényében kell zajlania. A szellemvilág kutatójának mindensetre mindig sok nehézsége van az érzékfelettségben szerzett tapasztalatainak emlékszerű megőrzésével. Nem számolhat be másoknak könnyen, csak úgy emlékezetből arról, amit megtudott; gyakran kénytelen lelkében a feltételeket újra megteremteni, hogy megint lássa, amiről beszélni akar.

*

Az érzékfelettségben átélt látomások képei-
nek a megfelelő valóságra vonatkoztatása (lásd
70. oldalt) sem olyan egyszerű folyamat, amilyen
egy lelki benyomás vonatkoztatása egy érzéki do-
logra vagy mozzanatra. Az érzékfelettségben az
eszméletnek ezt a vonatkozást teljesen át kell lát-
nia, ez pedig nem olyasmi, mint amikor az ember
előtt áll egy asztal. Amit a lélekben észlel, az egy-
általán nem él, vagy csak egészen árnyyszerűen a
tudatban. Valamely érzékfeletti lényiség észlelé-
sekor az embernek - még ha az előbbieken is-
mertetett módon átlátszóvá is tette ezt a képet, -
az öntudatában e kép inkább érzés. Érzékfeletti
eszméletünkkel ebbe az érzésbe belemerülünk, és
ezáltal bontakozik ki lelkünk előtt az a valóság,
amit a másiktól határozottan meg *kell* különböz-
tetnünk. Ennek a kétféle élménynek nem szabad
egymásba mosódnia, mert az csak csalódás forrá-
sa lenne: áttató ábránd arról, amit pedig átél az
ember.

Tartalom

Bevezetés

A bizalom, amellyel a gondolkodást szerethetjük;
a gondolkodó lélek milyensége, az elmélkedés7

A szellemvilág megismerése.....15

Az ember éterikus teste és az őselemi világ.....25

Az eddig elmondottak összefoglalása.....33

Az ember ismételt földi élete és a karma;
Az ember asztrális teste és a szellemvilág;
Ahrimáni lényiségek.....35

Az asztrális test és a luciferi lényiségek;

Az éterikus test valója.....43

Az eddig elmondottak összefoglalása.....51

„A küszöb őrzője”, és az érzékfeletti
tudat némely sajátossága.....55

Az én-érzet; Az emberi lélek szeretetre való képessége, és kapcsolata az őselemi világgal.....	63
Határ az anyagi világ és az érzékfeletti világ között.....	73
A szellemvilág lényei.....	79
Szellemi világlényiségek.....	87
Az ember anyagi testének első alkata.....	95
Az ember igazi énje.....	101
Az elmondottak néhány vonatkozásának összefoglalása.....	107
Megjegyzések az itt elmondottak és a Teozófia és Az okkult tudomány című könyveimben kifejtettek viszonyáról.....	111
Még néhány megjegyzés (1918).....	115

Ez az írás elmélkedésszerű formában ismerteti a világ és az emberi lényiség életének ama részeit, amelyek akkor szemlélhetők, ha a szellemi megismerés az érzéki világot a szellemvilágtól elválasztó határokon átlendül. Sem rendszeres leírásra, sem bármily vonatkozású teljességre nem törekszünk; szellemléti élmények néhány szabad formájú képének megrajzolását kívánjuk megkísérelni csupán.

Aki csakugyan be akar hatolni a szelemtudomány megismeréseinek területére, szükségét fogja érezni annak, hogy az élet szellemi birodalmát egyre új s új irányból szemlélhesse.

Minden egyes ily leíráskor, amely bizonyos szemszögből készül, alkalmunk nyílik oly megismerések közlésére, amelyek más szemszögből meg nem szerezhetők. Annak, aki maga is törekszik szellemszemléletre, ebben az írásban újabb irányítások kínálóznak majd elmélkedése anyagául. Az olvasó észre fogja venni ezt, ha keresi ezeket az irányításokat, hogy a lelki életben megfelelő módon alkalmazhassa majd.

Ára: 2400,-
ISBN 963 9231 738

Könyvkiadó

